

Budsjettnemnda for jordbruket
13.04.2016

Utredning nr. 2

REFERANSEBRUKSBEREGNINGER 2016
Beregninger basert på driftsgranskingene

INNHOOLD	Side
1 INNLEDNING	5
1.1 Generelt	5
1.2 Hovedresultater	6
2 ÅRETS REFERANSEBRUKSBEREGNINGER	8
3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE	10
3.1 Bygd på driftsgranskingene	10
3.2 Tilskuddsberegning	10
3.3 Registrert arbeid og kapital	10
3.4 Nærmere om avskrivningsprinsippets betydning	11
3.5 Nærmere om investeringstidspunktets betydning	11
3.6 Gjeldsandeler	13
3.7 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift	13
4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK	14
4.1 Generelt	14
4.2 Arbeidsforbruk	14
4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet	14
4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster	15
4.5 Verdiendring på buskap og varelager	16
5 VOLUMFRAMREGNING PÅ REFERANSEBRUKENE	17
5.1 Beregningsmetode og forutsetninger	17
5.2 Skift i volumutviklingen	18
5.3 Resultat av volumframregningen på referansebrukene	18
6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE	21
6.1 Korn	21

6.2	Poteter	21
6.3	Melkeprisen	21
6.4	Kjøtt	22
6.5	Ull	22
6.6	Annet	22
7	TILSKUDD	23
7.1	Pristilskudd	23
7.1.1	Grunntilskudd	23
7.1.2	Distriktstilskudd melk	23
7.1.3	Distriktstilskudd kjøtt og egg	24
7.1.4	Kvalitetstilskudd storfekjøtt	25
7.1.5	Tilskudd for lammeslakt og kjeslakt	25
7.2	Driftstilskudd per foretak	25
7.3	Tilskudd til husdyr	26
7.4	Refusjon av avløserutgifter ved ferie og fritid	28
7.5	Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.	28
7.6	Areal - og kulturlandskapstilskudd	29
7.7	Tilskudd til dyr på beite	31
7.8	Bunnfradrag	32
8	FRAMREGNINGSGRUNNLAG	33
8.1	Oversikt	33
8.2	Årgangsindekser	36
8.3	Leid arbeid	36
8.4	Tilskudd	36
9	BEREGNINGRESULTATER	37
9.1	Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	37
9.2	Økologisk melkeproduksjon	52
9.3	Samdrifter i melkeproduksjon	53
9.4	Analyse av kombinerte produksjoner	56
9.5	Sammenligning av resultatene i referansebrukssystemet med resultatene fra normaliserte regnskaper	58

INNLEDNING

1.1 Generelt

Referansebruksberegningene er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Hensikten med beregningene er blant annet å vise inntektsutviklingen og å beregne virkninger av endringer som følge av jordbruksoppgjørene. Referansebruksberegningene er en del av grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene.

Fra og med 2001 bygger beregningene på driftsgranskingene med registrerte tall. Materialet er først gruppert etter produksjoner. Deretter er det oppdelt etter distrikt og struktur. Referansebrukene er ikke direkte sammenlignbare med referansebruksberegninger gjort tidligere enn 2001. Sammenligning mellom referansebruksberegninger med ulikt utgivelsesår må også frarådes, først og fremst fordi det er utskifting av deltakerbruk bak referansebruk og dernest fordi det enkelte år er endret på utvalgsriteriene og nummerering for noen referansebruk.

Om bakgrunnen for omleggingen fra 2001 siterer vi fra St.meld.nr. 19 (1999-2000) «Om norsk landbruk og matproduksjon» der det står følgende:

«Referansebrukssystemet erstattet etter St.prp. nr. 8 (1992-93) det tidligere modellbrukssystemet. Referansebrukene gir grunnlag for å vurdere effektene av virkemiddelbruken innenfor jordbruket for ulike bruksgrupper, distrikter og produksjoner. Til tross for de forenklingene dette medførte, benyttes det i dag betydelige ressurser på å omarbeide deler av og supplere driftsgranskingsmaterialet. Det er også betydelig usikkerhet knyttet til normeringen av arbeid og kapital som skjer ved utarbeidelsen av referansebrukene i dag. For å forenkle systemet ytterligere og i større grad å analysere forskjeller i inntektene innenfor og mellom produksjoner og regioner, foreslås det at man nytter grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte uten normering av arbeid og kapital. En viktig forbedring med en slik omlegging vil være at man sikrer et større datatilfang bak tallmaterialet.»

Det er etter dette nyttet grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte, uten normering av arbeid eller kapital.

Det er grunn til å understreke at referansebrukene ikke representerer hele jordbruket. Mange jordbruksbedrifter kan ha en produksjon som er dekket av referansebruksberegningene, men de vil likevel ikke kjenne seg igjen i referansebruksberegningene fordi en selv for eksempel har et annet produksjonsomfang, et annet investeringsomfang eller et annet investeringsår enn det gjennomsnittet et referansebruk viser.

Budsjettnemnda gjorde i 2011 nærmere vurderinger av situasjonen for store melkeproduksjonsbruk som har investert i nyere tid. Referansebrukene 12, 13 og 14 ble gitt nye utvalgsriterier. Dette førte til at både referansebruk 13 og 14 fikk økt årskuttall i forhold til tidligere års beregninger. Samdrifter ble tatt inn som et nytt referansebruk 28.

Til beregningene i 2014 hadde Budsjettnemnda en gjennomgang av referansebrukene med korn med hensyn til representativitet og størrelse. Nemnda vurderte både ulike alternative utvalgsriterier for og eventuelle endringer i antallet av referansebrukene med korn. Datagrunnlaget (driftsgranskingsmaterialet) gir imidlertid begrensninger for hva som er mulig. Nemnda vedtok å beholde referansebrukene nr. 2 og 22 uendret, og å endre utvalgsriteriene for referansebruk nr. 23 til å omfatte de 20 største kornbrukene på Østlandet.

I avsnitt 9.4 ble det i 2014 tatt inn en liten vurdering av tre referansebruk med kombinerte produksjoner, for å belyse hvilken betydning hver produksjonsgren har.

I årets beregninger er referansebruksinndelingen og rekkefølgen på referansebrukene uendret i forhold til fjorårets beregninger. Årets referansebruk er beskrevet i kapittel 2.

Det er i framregningen av referansebruk 10 «Fjørfekjøtt og planteprodukter» i årets referansebruksberegninger tatt spesielt hensyn til den relativt store nedgangen i produksjonen av fjørfekjøtt på 12,8 prosent fra 2014 til 2015 og 8,6 prosent som det er budsjettet med i årets totalkalkyleberegning fra 2014 til 2016. Dette er gjort ved at verdien av inntektsposten «Fjørfekjøtt» og av kostnadspostene «Kraftfôr», «Annet innkjøpt fôr» og «Innkjøp av dyr» er redusert med henholdsvis 12,8 og 8,6 prosent ut over den ordinære framregningen i 2015 og budsjettåret 2016. Det understrekes at dette er en tilnærming da det ikke er regnet inn effekter på andre poster i regnskapet som vil være påvirket av en slik volumnedgang. Det er heller ikke tatt hensyn til et eventuelt lavere arbeidsforbruk, inklusive leid arbeid.

1.2 Hovedresultater

Tabellene nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk inklusive beregnet utslag av jordbruksfradraget for de enkelte referansebruk.

Tabell 1. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2014

	Årsverk	2014	2015	2016
1 Melk og storfeslakt. 25 årskyr, landet	1,947	310 200	349 800	362 600
2 Korn. 383 dekar korn, landet	0,438	321 100	326 600	297 800
3 Sau. 153 vinterfôra sauer, landet	1,242	230 100	251 300	237 200
4 Melkeproduksjon geit. 120 årsgeiter, landet	1,653	344 700	373 100	382 300
5 Svin/korn. 48 avlssvin + 367 dekar korn, landet	1,563	340 600	486 800	468 000
6 Egg/planteprod. 6739 høner + 257 dekar korn, landet	1,341	451 700	436 200	420 500
7 Potet/korn. 135 dekar poteter + 440 daa korn, landet	1,680	407 700	426 500	436 600
8 Storfeslakt/ammeku. 31 ammekyr, landet	1,217	243 300	273 900	275 100
9 Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær, landet	1,868	391 900	388 100	372 300
10 Fjørfekjøtt/planteprodukter. 107 911 fjørfeslakt, landet	1,053	559 300	384 300 ¹	402 400 ¹

1) Verdien av inntektsposten «Fjørfekjøtt» og av kostnadspostene «Kraftfôr», «Annet innkjøpt fôr» og «Innkjøp av dyr» er i årets beregninger redusert med 12,8 prosent ut over den ordinære framregningen i 2015 og tilsvarende med 8,6 prosent i budsjettåret 2016 på referansebruk 10

Tabell 2. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2014

	Årsverk	2014	2015	2016
11 Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr, landet	1,948	319 300	358 300	367 300
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 14 årskyr, landet	1,675	285 800	306 300	312 300
13 Melk (de 1/3 største brukene). 40 årskyr, landet	2,198	298 500	366 200	386 900
14 Melk (de 25 største brukene). 55 årskyr, landet	2,413	332 800	426 200	453 800
15 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Østlandets flatbygder	2,078	356 700	399 300	413 300
16 Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Østl. andre bygder	1,953	320 600	361 400	372 200
17 Melk og storfeslakt. 35 årskyr, Agder/Rogal. Jæren	1,863	277 600	338 700	359 600
18 Melk og storfeslakt. 21 årskyr, Ag./Ro. andre bygder	1,795	284 400	322 600	333 800
19 Melk og storfeslakt. 22 årskyr, Vestlandet	1,886	297 300	331 000	340 900
20 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Trøndelag	2,025	301 300	345 600	359 100
21 Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Nord-Norge	1,992	325 800	375 000	390 600
22 Korn. <400 dekar korn (238 dekar korn), Østlandet	0,340	137 300	143 700	113 800
23 Korn (de 20 største brukene). 850 daa korn, Østlandet	0,769	556 200	575 200	539 700
24 Korn/svin. 327 dekar korn + 25 avlssvin, Trøndelag	0,995	314 600	412 500	391 700
25 Sau. 132 vinterfôra sauer, Vestlandet	1,171	202 500	213 700	202 100
26 Sau. 162 vinterfôra sauer, Nord-Norge	1,234	306 400	334 200	322 200
27 Sau (de 25 største). 271 vinterfôra sauer, landet	1,634	288 900	341 600	323 300
28 Samdrift melkeproduksjon. 51 årskyr, landet	2,774	422 200	504 200	522 500

2 Årets referansebruksberegninger

Beregningene omfatter 28 referansebruk presentert i de to tabellene 3 og 4 nedenfor.

Til beregningene i 2014 hadde Budsjettnemnda en gjennomgang av referansebrukene med korn med hensyn til representativitet og størrelse. Nemnda vedtok da å beholde referansebrukene nr. 2 og 22 uendret, og å endre utvalgskriteriene for referansebruk nr. 23 til å omfatte de 20 største kornbrukene på Østlandet.

I 2011 ble det tatt inn ett nytt referansebruk, referansebruk 28 «Samdrift melkeproduksjon». Dette referansebruket er gruppen av de rene melkesamdriftene i driftsgranskingsmaterialet. I 2007 ble det tatt inn et kapittel med noen resultater fra en analyse av driftsøkonomien i samdrifter i norsk melkeproduksjon som i sin helhet bygget på NILF-notat 2007-3 «Samdrifter i melkeproduksjon 2005». Selv om det nå er tatt inn et eget referansebruk med melkesamdriftene, er det nevnte kapitlet beholdt og oppdatert med resultater fra «Driftsgranskingar i jord- og skogbruk. Rekneskapsresultat 2014», NIBIO 2015.

Det ble i 2011 også gjort endringer i utvalgskriteriene for referansebrukene 12-14. Referansebruk nr. 12 og nr. 13 består nå henholdsvis av de 1/3 minste og de 1/3 største melkebrukene i driftsgranskingsmaterialet. Referansebruk nr. 14 består nå av de 25 største melkebrukene i driftsgranskingsmaterialet.

I 2007 ble det tatt inn to nye referansebruk, referansebruk 10 «Fjørfekjøtt og planteprodukter» og referansebruk 11 «Økologisk melk og storfeslakt». Kapitlet med en kort beskrivelse av gruppen av Debio-godkjente bruk med økologisk melkeproduksjon, er likevel beholdt.

Budsjettnemnda har valgt en gruppering i referansebruk med hovedinndeling etter produksjoner (tabell 3) og en videre inndeling etter geografi, struktur og driftsmåte av de tre driftsformene som har flest deltakerbruk i driftsgranskingene (tabell 4).

Referansebruksinndelingen og rekkefølgen på referansebrukene er uendret i forhold til fjorårets beregninger.

Tabell 3. Oversikt over referansebrukene. Produksjoner

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2014
1	Melk og storfeslakt. 25 årskyr	Landet	320
2	Korn. 383 dekar korn	Landet	95
3	Sau. 153 vinterfôra sauer	Landet	117
4	Melkeproduksjon geit. 120 årsgaier	Landet	21
5	Svin og korn. 48 avlssvin + 367 dekar korn	Landet	32
6	Egg og planteprodukter. 6739 høner + 257 dekar korn	Landet	17
7	Poteter og korn. 135 dekar poteter + 440 dekar korn	Landet	17
8	Storfeslakt/ammeku. 31 ammekyr	Landet	52
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær	Landet	26
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter. 107 911 fjørfe-slakt	Landet	18

Tabell 4. Oversikt over referansebrukene. Region, struktur og driftsmåte

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2014
11	Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr	Landet	28
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 14 årskyr	Landet	107
13	Melk (de 1/3 største brukene). 40 årskyr	Landet	107
14	Melk (de 25 største brukene). 55 årskyr	Landet	25
15	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Østlandets flatbygder	22
16	Melk og storfeslakt. 24 årskyr	Østlandets andre bygder	47
17	Melk og storfeslakt. 35 årskyr	Agder og Rogaland, Jæren	23
18	Melk og storfeslakt. 21 årskyr	Agder og Rog. andre bygder	33
19	Melk og storfeslakt. 22 årskyr	Vestlandet	66
20	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Trøndelag	67
21	Melk og storfeslakt. 24 årskyr	Nord-Norge	62
22	Korn. <400 dekar korn (238 dekar korn)	Østlandet	57
23	Korn (de 20 største brukene). 850 daa korn	Østlandet	20
24	Korn og korn/svin. 327 daa + 25 avlssvin	Trøndelag	27
25	Sau. 132 vinterføra sauer	Vestlandet	25
26	Sau. 162 vinterføra sauer	Nord-Norge	21
27	Sau (de 25 største brukene). 271 v.f.sauer	Landet	25
28	Samdrift melkeproduksjon. 51 årskyr	Landet	30

Årets beregninger er basert på regnskapsmateriale fra 2014. Basisåret i beregningene er 2014, og disse tallene er som regel regnet fram til 2015 etter registrert prisutvikling i totalkalkylen for tilsvarende poster. Framregningen til 2016 er tilsvarende basert på budsjetterte priser i totalkalkylen. Alle mengder er holdt konstante i framregningsperioden og uttrykker dermed utviklingen for produsenter med uendret produksjonsomfang i framregningsperioden. Framregning er også gjort for å ha et oppdatert grunnlag for å beregne utslag når volumframregninger fra regnskapsåret 2014 er inkludert.

For å få flere viktige produksjoner representert, har en akseptert at enkelte referansebruk tas med selv om de bygger på relativt få driftsgranskingsbruk.

Ved inndelingen er det lagt mest vekt på produksjoner (tabell 3). Det kan være vanskelig å skille mellom effekter som skyldes geografi, effekter som skyldes struktur og effekter som skyldes driftsmåte (økologisk melk) når driftsgranskingsbrukene deles videre inn etter geografi, i størrelsesgrupper og etter driftsmåte. Samtidig er det slik at utslagene av tiltak på ulike driftsstørrelser er den effekten som forhandlingspartene selv enklest kan regne på ved hjelp av kalkyler. Ut fra dette er geografi prioritert framfor struktur ved den videre inndelingen av produksjoner (tabell 4).

Ut over de produksjonene som er nevnt i tabellene ovenfor, kan referansebrukene ha tilleggsproduksjoner med et relativt mindre omfang. Slike tilleggsproduksjoner kan iblant være en del av forklaringen på utslaget som framkommer på resultatmålet.

Et vedlegg med detaljerte beregninger for de enkelte referansebruk er ikke lagt ved i denne utredningen, men er å finne på internettadressen:

http://www.nilf.no/budsjettnemnda_for_jordbruket/grunnlagsmateriale_til_jordbruksforhandlingene_1

3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE

3.1 Bygd på driftsgranskingene

Hovedformålet med driftsgranskingene er å presentere årlige resultater og den mer langsiktige utviklingen for økonomien på gardsbruk der inntekten fra jordbruket har et vesentlig omfang. Undersøkelsen er gjort med grunnlag i skatteregnskap og tilleggsopplysninger om areal, avlinger og arbeidsinnsats. Skatteregnskapene er innhentet fra om lag 900 jordbruksbedrifter som er spredt rundt i hele landet. Skatteregnskapene blir omarbeidet til driftsregnskap. Det er data fra driftsregnskapene som går inn i driftsgranskingene. Driftsgranskingene omfatter i hovedsak familiebruk med en arbeidsinnsats på ett årsverk eller mer.

Budsjettnemnda har lagt vekt på å benytte driftsgranskingsresultatene direkte så langt som mulig, men har likevel funnet det hensiktsmessig å jevne ut tilfeldige avlingsvariasjoner (normalisere) for kornavlinger og potetavlinger når arealet har et visst omfang (se avsnitt 4.3).

3.2 Tilskuddsberegning

Når vi regner gjennomsnittlige tilskudd for grupper av bruk i driftsgranskingene, vil ingen av driftsgranskingsbrukene som inngår, faktisk ha hatt disse gjennomsnittstilskuddene.

For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regnet fram med *satsendringene* som gjelder for den valgte geografiske soneplasseringen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen.

Framregningen av tilskuddene må reflektere de regnskapsresultatene en vil forvente å få i de to framregningsårene.

3.3 Registrert arbeid og kapital

Driftsgranskingene viser registrerte størrelser for arbeid og kapital. Kapitalgodtgjøringen i driftsgranskingene er annerledes enn i totalkalkylen.

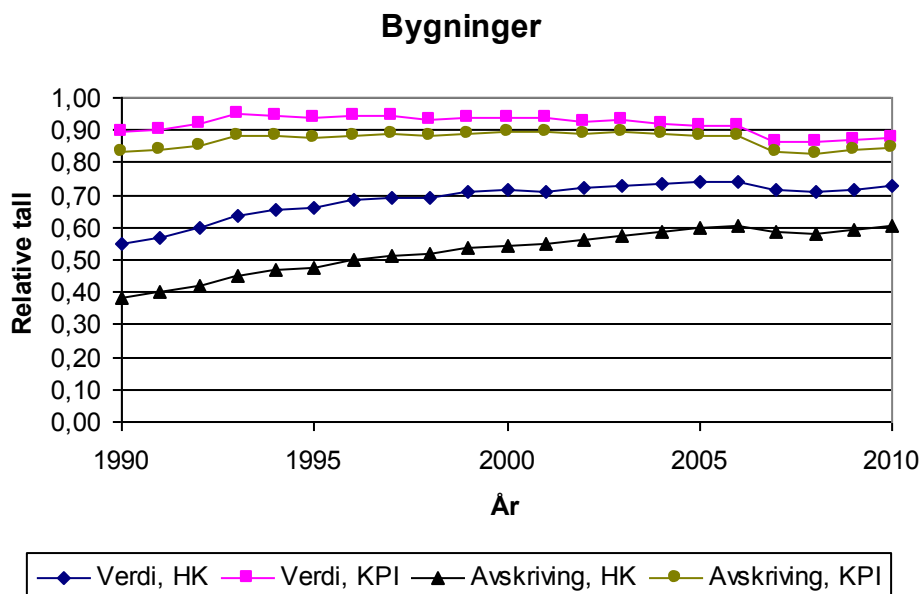
I driftsgranskingene er kapitalen verdsatt og avskrivningene kalkulert ut fra prinsippet om historisk kostnad. Dette samsvarer med hovedprinsippet i norsk regnskapslovgivning og praksis, og brukes også i skatteregnskap og finansregnskap. Kostnaden på anskaffelsestidspunktet aktiveres i driftsregnskapet med registrerte nominelle kroner og utgjør avskrivningsgrunnlaget. Det betyr at balansen ikke justeres for endringene som ellers skjer i pengeverdiene over tid. Spesielt i perioder med høy inflasjon, og spesielt for eiendeler med lang levetid, vil en med historisk kost få relativt lave verdifastsettelse i balansen. I driftsgranskingene brukes det lineær avskrivning over den enkelte eiendels forventede levetid. Det regnes med en forventet levetid på 15 år for maskiner og biler, 20 år for grøfter og faste vanningsanlegg og 30 år for driftsbygninger.

Totalkalkylen for jordbruket er basert på en prisnivåjustert modell for verdsetting av kapital. Kapitalslitet (avskrivningene) blir da beregnet etter saldoprinsippet og med prisjustering i henhold til konsumprisindeksen.

Avskrivningene i referansebruksberegningene må forventes å bli lavere enn om en la samme prinsipp som i totalkalkylen til grunn. Rentekostnaden i referansebruksberegningene må forventes å bli høyere enn om en la samme prinsipp som i totalkalkylen til grunn.

3.4 Nærmere om avskrivningsprinsippets betydning

I figuren nedenfor er illustrert betydningen av tre vanlige verdsettingsprinsipper.

Figur 1 Avskrivninger og bokført verdi for bygninger etter historisk kost (HK) og KPI-justering sammenlignet med gjenanskaffelsesverdi

Det er forutsatt jevne investeringer. Gjenanskaffelsesverdi som er nasjonalregnskapets prinsipp, er satt til 1,00. I Totalkalkylen prisnivåjusteres kapitalen med prisutviklingen (konsumprisindeksen). Det gir for bygninger verdier og avskrivninger på omtrent 90 prosent av det en ville fått med gjenanskaffelsesprinsippet. I skatteregnskap, driftsgranskingene og på referansebrukene verdsettes eiendeler til historiske kostnad. For bygninger som har lang levetid betyr historisk kost at regnskapsverdiene bare blir 60-70 prosent av gjenanskaffelsesverdien, mens avskrivningene kan bli halvparten av de to andre prinsippene. Utslagene blir forsterket om investeringene ikke er jevne, men gjennomgående er av eldre dato.

Valg av avskrivningsprinsipp har også betydning for hvordan kapitalen godtgjøres. På referansebrukene (som i skatteregnskapet) regner en med nominelle rentekostnader. I Totalkalkylen, der en prisnivåjusterer kapitalen hvert år, er det realrenten på lånt kapital som kostnadsføres. Når kapitalslitet er regnet i årets pengeverdi, oppstår det en prisstigningseffekt på den lånte delen av kapitalen. Denne «effekt av finansiering» inntektsføres for å finne realrenten.

3.5 Nærmere om investeringstidspunktets betydning

Når investeringen ikke er jevne, det er prisstigning og avskrivningene beregnes etter historisk investeringskostnad, har investeringstidspunktet stor betydning for tolkningen av regnskapsmessig resultat. Når det brukes lineære avskrivninger, som i Driftsgranskingene og Referansebrukene, kostnadsføres det samme beløpet hvert år i avskrivningsperioden. For bygninger avskrives investeringene med like beløp årlig i 30 år. På grunn av prisstigning vil referansebruk med stor forskjell i gjennomsnittlig investeringstidspunkt, kunne gi relativt store forskjeller i regnskapsførte avskrivninger for den samme bygningen. Denne forskjellen vil være større dersom avskrivninger føres etter saldogprinsippet.

Dette kan illustreres med et eksempel. En jordbruksbedrift bygger en driftsbygning med inventar til 5 mill. kroner i 2000. En annen bedrift bygger eksakt samme bygning ti år senere. I følge prisindeksen vil byggekostnaden ha økt med 47,7 prosent. Regnskapsført avskrivning (kostnad) i 2010 vil være nesten 80.000 kroner høyere for foretaket med den nyeste, men identiske, driftsbygningen hvis det føres lineær avskrivning. Dersom avskrivningen gjøres etter saldoprinsippet, og veid gjennomsnittlig avskrivingsrate for bygning og inventar er 6 prosent, blir forskjellen om lag 145.000 kroner.

Tabell 5. Illustrasjon av forskjell i regnskapsført avskrivning i 2010 for to identiske bygninger, bygd i henholdsvis 2000 og 2010. Kroner per foretak

	Bygd i 2000	Bygd i 2010	Differanse
Lineær avskrivning i 2010	166 700	246 200	-79 500
Saldoavskrivning i 2010	161 600	307 200	-145 600

Problemstillingen som er illustrert ovenfor, er generell for alle referansebrukene. Det betyr imidlertid mest i produksjoner der mange investeringer er gjort for forholdsvis lang tid tilbake. På referansebrukene kan dette illustreres for melkeproduksjon der materialet er stort nok til å inndele foretakene etter størrelse. Nedenfor er derfor noen melkeproduksjonsbruk med ulik størrelse sammenlignet.

Inndeling etter størrelse vil med stor sannsynlighet samtidig innebære en systematisk sortering av investeringstidspunkt. Referansebruk nr. 12 med 14 årskyr har trolig eldre driftsbygning enn referansebruk nr. 14 med 55 årskyr. For å sammenligne reelle forskjeller i enhetskostnader burde investeringstidspunktet vært likt. Det foreligger ikke data som viser gjennomsnittlig investeringstidspunkt for de ulike referansebrukene. Investeringstidspunktet har stor betydning for å vurdere kostnaden per årsku ved ulikt driftsomfang. Ulike innslag av leasing, som gir stor skjevfordeling av regnskapsført kostnad ved kapitalutstyret over dets levetid, kan også bidra til variasjon.

Samtidig er det sannsynlig at bruk med hovedinvesteringen langt tilbake i tid, vil ha noe mindre rasjonelle driftsopplegg, slik at investeringstidspunktet også har betydning for registrert arbeidsforbruk. Tabell 6 viser vesentlig større fall i antall arbeidstimer per årsku enn i regnskapsførte kostnader. Investeringstidspunktets betydning for resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk» er derfor mindre enn om regnskapsførte avskrivninger per årsku og timer per årsku vurderes hver for seg.

Tabell 6. Regnskapsførte kostnader, arbeidsforbruk og driftsresultat for noen referansebruk med melk med forskjellig driftsomfang. Regnskapsåret 2014

	Referansebruksnummer			
	12	1	13	14
Antall årskyr	14	25	40	55
Sum avskrivninger, kroner	102 508	188 318	308 610	449 670
Sum kostnader, kroner	813 700	1 388 789	2 113 593	2 939 292
Sum arbeidstimer	3090	3592	4056	4452
Avskrivninger, kroner per årsku	7 322	7 503	7 813	8 221
Sum kostnader, kroner per årsku	58 121	55 330	53 509	53 735
Kostnader inkl. fam. arbeid og rentekrav på innsatt kapital, kroner per årsku	93 577	79 066	71 755	69 410
Sum arbeidstimer per årsku	221	143	103	81
Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner	415 890	537 659	588 908	735 721
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, kroner	248 323	276 164	267 883	304 898

Flere undersøkelser viser fallende kostnader per bås plass med økende driftsomfang. Avskrivninger per årsku i tabell 6 illustrerer forskjeller i investeringstidspunkt mellom referansebrukene.

Kostnader inkludert verdsetting av familens arbeid til 178 kroner per time og verdsetting av innsatt kapital i jordbruket til 3 prosent rente, er også vist per årsku. Referansebruket med 14 årskyr har da en total kostnad per årsku som er nesten 35 prosent høyere enn referansebruket med 55 årskyr.

3.6 Gjeldsandeler

Jordbrukets andel av gjeldsrenter og kår er beregnet ut fra brukets totale kostnader til gjeldsrenter og kår, etter samme forhold som jordbrukets andel av brukets totale eiendeler. I totale eiendeler inngår eiendeler knyttet til andre næringer enn jordbruk og private eiendeler. En har da regnet eiendeler som gjennomsnittet av inngående balanse og utgående balanse i regnskapsåret. Det er driftsgranskingenes registrerte tall basert på historisk kost som er lagt til grunn både for eiendeler i jordbruket og for eiendeler totalt.

3.7 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift

I referansebruksberegningene er sosiale avgifter (arbeidsgiveravgift) en del av posten «leid arbeid». Denne posten er spesifisert under kostnader, men legges til igjen før utregning av resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk». Ved vurdering av vederlaget er altså leid arbeid og arbeidsgiveravgift behandlet etter samme prinsipp som i totalkalkylen, slik at det ikke skilles mellom leid arbeid og familiens arbeid ved beregning av inntektsnivået.

4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK

4.1 Generelt

Alle referansebrukene framkommer i utgangspunktet som uveide gjennomsnitt av de driftsgranskingsbrukene som er tatt med i det aktuelle referansebruket. Referansebruksberegningene begrenser seg til jordbruksdelen av driftsgranskningene, det vil si at andre næringer og privatøkonomi ikke er behandlet.

Driftsgranskningene har, med unntak for arbeidstimer, ikke mengdeopplysninger på kostnadssiden. Oppsplittingen er på noen områder også mindre spesifisert enn på 1990-tallet, bl.a. ved at kraftfôr er samlet på en post.

4.2 Arbeidsforbruk

Antall årsverk på hvert referansebruk er beregnet ut fra uveide gjennomsnittlige registrerte arbeidsforbruk på de driftsgranskingsbrukene som inngår. Det regnes 1845 timer i et årsverk.

4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet

Avlingsnivået for korn og poteter slår mer direkte ut på inntekten enn det avlingsnivået for fôrvekstene vanligvis gjør. Korn og poteter vil også normalt være utsatt for større avlingsvariasjon fra år til år enn grovfôrvekstene. Kornavlingene på referansebrukene er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over de 10 siste årene. Også potetavlingen på referansebrukene 7 er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over de 10 siste årene.

Tabell 7. Beregnet normalårsavling for poteter på referansebruk 7 i 2014. Kg/daa

Ref. bruk	Område	2014
7	Landet	2 464

I tabellen under er de beregnede normalårsavlingene for korn for 2014 stilt opp. Avlingene er ikke normalisert når arealet for det enkelte kornslag er mindre enn 5 dekar, og avlingene er bare normalisert for kornslagene bygg, havre og hvete. Enkelte referansebruk som har litt mer enn 5 dekar ett eller få år i 10-årsperioden 2005-2014, er ikke normalisert.

Kornavlingene på referansebruk 11 «Økologisk melk og storfeslakt» er ikke normalisert. Dette referansebruket har delvis hatt svært lave beregnede avlingstall flere år i 10-årsperioden og i enkelte år mangler det salgsavling for kornarealer. Årsaken kan i begge tilfeller være at kornavling fra disse arealene er brukt til eget fôr. Det kan bli feil å normalisere opp eller ned solgt kornavling samtidig som referansebruket kan ha brukt en del av avlingen for å redusere kostnadene til innkjøpt fôr.

Kornavlingene på referansebruk 28 «Samdrift melkeproduksjon», som var nytt i 2011, er normalisert med gjennomsnittet av forholdstallene for de av referansebrukene nr. 1-10 med beregnet normalårsavling for det aktuelle kornslaget. Dette har blitt gjort også i de foregående års beregninger. Årsaken er at referansebruket ikke har lange nok egne avlingsserier.

Tabell 8. Beregnet normalårsavling per daa for korn i 2014 på de enkelte referansebruk. Kg korn med 15 prosent vann

Ref. bruk	Bygg	Havre	Hvete
	2014	2014	2014
1	316		
2	405	408	452
5	376	425	475
6	365	379	398
7	464	398	486
8	351		
10	453	394	424
13	302		
14	393	385 ¹	
15	308	296 ¹	330
20	379		
22	398	400	435
23	433	429	464
24	385	317	
28	414		401

1) Gjennomsnitt over de siste 6 år

4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster

For øvrige vekster benyttes de registrerte avlingstallene i driftsgranskingene direkte.

Oljevekster og frukt er vekster med stor avlingsvariasjon mellom år. Det er ikke registrert avling eller pris i driftsgranskingene, og det er dermed ikke noe grunnlag for å normalisere disse avlingene på referansebrukene.

Spesielt for referansebruk 9 der frukt utgjør en vesentlig del av produksjonsinntekten, betyr regnskapsårets avlingsnivå mye.

For fruktdyrkerne var året 2014 ett av de beste på mange år. Epleavlingene lå 44 prosent over middel per dekar for siste tiåret, for pærer lå avlingene 68 prosent over tiårsmiddelet. Moreller lå 24 prosent over middelet for siste tiåret, mens plommer lå 11 prosent over. Epleavlingene lå på 1 511 kg per dekar i snitt. Pæreavlingene lå på 1 013 kg per dekar, plommer på 425 kg og moreller på 410 kg per dekar. Året 2014 var et godt år for all fruktproduksjon med høy temperatur i vekstsesongen og nok tilgang på vann.

Framregningen av frukt skjer på grunnlag av verdiposten for sum frukt i normaliserte regnskaper.

4.5 Verdiendring på buskap og varelager

Mengdeendringer på buskap og varelager føres i prinsippet som inntekt, men på grunn av at en holder alle mengder på referansebrukene konstant i framregningsperioden, får en ikke inn mengdeendringer i status. Eventuelle mengdeendringer i basisåret tas derfor ut som salg også i framregningsperioden med samme kvantum som i basisåret.

Det regnes ikke rente på varelager.

5 VOLUMFRAMREGNING PÅ REFERANSEBRUKENE

5.1 Beregningsmetode og forutsetninger

Siden volumet av alle faktorer låses fast i framregningsperioden, det vil si 2015 og 2016, er det gjort separate volumframregninger fra regnskapsåret 2014.

Det er beregnet trender på den historiske volumutviklingen og regnet med at den historiske utviklingen vil videreføres. En har tatt med effekten av endringer i driftsomsfang/-bruksstørrelse som skjer over tid ved å regne trender på volumutvikling i inntekter, kostnader (utenom arbeidskraft og avskrivninger) og arbeidsforbruk. I inntekter inngår volumet av tilskudd. Volumtrenden for direkte tilskudd vil blant annet reflektere at brukene endrer størrelse over tid.

Det er regnet lineære trender over 8 år med vanlig minste kvadraters metode. Stigningstallet fra trendberegningen for inntekter og kostnader hver for seg vil direkte vise den trendmessige årlige volumendringen regnet i et bestemt års priser.

For å unngå at ekstreme avlingsår skal gi store endringer i beregningsresultatene fra ett år til det neste ved beregningen av planteproduksjonsinntektene for driftsformene korn og korn/svin, legges stigningskoeffisienten for avling hentet fra beregningen av normalårsavling, til grunn. Beregningen av normalårsavlingen er gjort på 12 års glidende gjennomsnitt av avling i kg per dekar for landet. Værforholdene i enkeltår sier lite om den langsiktige volumutviklingen i kornproduksjonen. Med en lengre serie begrenses utslaget av spesielt gode eller dårlige avlingsår.

For arbeidsforbruket beregnes det trend på arbeidsforbruket regnet i timer. Det økonomiske utslaget av arbeidsforbrukstrenden beregnes i forhold til nivået på vederlag til arbeid og egenkapital på det enkelte referansebruk.

I tabell 9 er det vist hvilket detaljeringsnivå (aggregeringsnivå) og hvilken prisindeks som er bruk ved omregning til volumtall i forbindelse med trendberegningene.

Tabell 9. Oversikt over detaljeringsnivå og hvilken prisindeks som er brukt ved omregning til volumtall i forbindelse med trendberegningene

	Prisindeks for omregning til volumtall
Sum inntekter planteproduksjon	
Korn, korn/svin	Stigningskoeffisient fra NILFs normalårsavlingsberegninger
Øvrige referansebruk	Korn
Sum inntekter husdyrproduksjon	
Melk/storfeslakt	Sammenveid indeks for melk og storfekjøtt inkl. grunntilsk.
Sau	Sammenveid indeks for sau- og lammekjøtt inkl. grunn-tilskudd og ull
Korn/svin	Sum gris
Korn	Sum husdyrprodukt
Tilskudd	
Korn	Benytter arealtrenden
Øvrige referansebruk	Sum direkte tilskudd
Sum variable og faste kostnader	
Korn	Sammenv. indeks handelsgjødsel og kalk (20 %), andre kostnader ved planteproduksjon (60 %) og vedlikehold (20 %)
Korn/svin	Sammenv. indeks kraftfôr (50 %) og andre kostnader (50 %)
Øvrige referansebruk	Sum ikke-varige produksjonsmiddel

For raskere å fange opp endringer og få med flere jordbruksbedrifter i beregningsutvalget, har Budsjettnemnda (med unntaket for korn) begrenset periodelengden til 8 år. I tabellen nedenfor er vist antallet bruk som utgjør grunnlaget for beregningene for de fire driftsformene en har gjort beregningene for.

Tabell 10. Antall bruk med i beregningene hele perioden

Driftsform	Referansebruk	2007–2014
Melk og storfeslakt	1	175
Korn	2	58
Sau	3	49
Korn/gris	5	21

Volumframregningene fra regnskapsåret 2014 er i utgangspunktet gjort for referansebruk 1 (melk), 2 (korn), 3 (sau) og 5 (korn/gris). Beregningsresultatene for disse referansebrukene er så brukt forholdsvis, etter vederlag per årsverk, for de andre referansebrukene med tilsvarende produksjon. Referansebrukene 4, 11–21 og 28 regnes forholdsvis ut fra volumframregningene for melk (nr. 1). Referansebrukene 7, 22 og 23 regnes ut fra volumframregningene for korn (nr. 2). Referansebrukene 8, 9, 25–27 regnes ut fra volumframregningene for sau (nr. 3). Referansebrukene 6, 10 og 24 regnes ut fra volumframregningene for korn/gris (nr. 5).

5.2 Skift i volumutviklingen

Det kan være et problem at den beskrevne metoden forholdsvis sent fanger opp endringer i volumutviklingen. Å regne lineær trend for en registrert volumutvikling på brukene i perioden 2007–2014 kan gi et dårlig bilde av volumutviklingen i perioden 2014–2016, dersom en får et skifte i produksjonsteknikk eller produksjonstilpasning som gir et brudd i en trend en har hatt noen år. Det er ikke spesielle skift en har tatt hensyn til i årets beregninger.

5.3 Resultat av volumframregningen på referansebrukene

I tabellen nedenfor er resultater for volumframregningene for referansebruk 1, 2, 3 og 5 vist. Utslaget per årsverk per år er vist i kolonnen lengst til høyre.

Tabell 11. Volumendringer, i 2014-priser og 1845 timer per årsverk

	Trend (arlig endring, 2014–priser) ¹						Per årsverk	
	Plante- prod. kr/bruk	Husdyr- prod. kr/bruk	Direkte tilskudd kr/bruk	Kostnader eks. kapital kr/bruk	Arbeids- forbruk timer/bruk	Innt-kostn (eks avskr.) + tilsk. kr/bruk	Med eff. av endret arb.forbruk	
Melk og storfeslakt	1	600	30 200	16 400	34 700	20	4 600	4 900
Korn	2	4 000	–100	2 600	6 600	–10	1 100	3 500
Sau	3	300	–4 900	10 600	3 400	–10	700	3 000
Korn/svin	5	1 700	28 000	–2 600	15 100	–8	6 200	8 500

¹⁾ Prinsipielt burde avskrivninger også vært tatt med i beregningen, men de er det ikke på grunn av manglende spesifikasjoner i datagrunnlaget

For melkeproduksjonsbrukene gir beregningene en økning på 4 900 kroner per årsverk. Beregningene i fjor ga en økning på 9 600 kroner per årsverk. Trenden for husdyrinntekter per bruk går ned med 11 400 kroner, mens trenden for direkte tilskudd øker med 800 kroner sammenlignet med beregningene i fjor. Tilsvarende går trenden for kostnader ned med 700 kroner per bruk i årets beregninger. Trenden for arbeidsforbruket øker med 20 timer per bruk i årets beregning, det samme som ved beregningene i fjor.

For bruk med driftsformen sau gir årets beregninger en økning på 3 000 kroner per årsverk mot en økning på 2 200 kroner per årsverk i fjor. Økning i negativ trend for husdyrinntektene og mindre økning i trenden for kostnader fører til lavere totalresultat per bruk enn ved beregningene i fjor. Reduksjonen i arbeidsforbruket fører til økning når man regner per årsverk.

For bruk med driftsformen korn gir årets beregninger en økning på 3 500 kroner per årsverk. Beregningene i fjor ga en økning på 4 500 kroner per årsverk. I kornproduksjonen er trenden for inntektene fra planteproduksjonen høyere enn ved beregningene i fjor. Normalårsavlingens stigningskoeffisient for 2014 gir en årlig avlingsnedgang for korn i alt på 2 kg per dekar, mot en avlingsnedgang på 0,2 kg per dekar for 2013 i fjorårets beregninger. Arealet på de 58 brukene som var med i hele perioden 2007-2014, var i gjennomsnitt 367,5 dekar mot 372 dekar ved beregningen i fjor. En har brukt Totalkalkylens pris på 2,56 kroner per kg for korn i alt. Dette gir 1 878 kroner per bruk i årlig inntektsnedgang som følge av redusert avling. I tillegg kommer endringen i arealet på brukene. Arealtrenden er positiv med 6,20 dekar per år. Med en normalårsavling på 370 kg per dekar og kornpris på 2,56 kroner per kg blir inntektsøkningen på 5 858 kroner per bruk fordi arealet øker. I alt blir trenden for inntekter i planteproduksjonen avrundet 4 000 kroner per bruk, som er en økning på 1 200 kroner siden fjorårets beregning. Beregningen av trenden for direkte tilskudd var ny ved beregningene i 2013. En benytter samme arealtrend som for planteproduksjonen, og multipliserer med satsen for arealstøtte i 2014 på 427 kroner per dekar. Denne utgjøres av sum kulturlandskaps-, areal-, RMP- og SMIL-tilskudd for landet. Satsen for kulturlandskapstilskuddet er 191 kroner per dekar og arealtilskuddet 166 kroner per dekar etter vektning med kornarealet i de ulike sonene. For RMP og SMIL har en regnet med 70 kroner per dekar. Dette gir en trend på avrundet 2 600 kroner per bruk for direkte tilskudd. Etter bruk av den sammenveide indeksen for kostnader blir trenden nå avrundet 6 600 kroner per bruk. Når man summerer alle inntekter og kostnader blir det en årlig økning på avrundet 1 100 kroner per bruk. At dette blir avrundet 3 500 kroner per årsverk skyldes at arbeidsinnsatsen på brukene i snitt utgjør 0,47 årsverk samt at arbeidsforbruket reduseres med snaut 10 timer (trenden for arbeid) per år.

For driftsformen korn/svin gir beregningene en volumøkning på 8 500 kroner per årsverk. Tilsvarende tall i fjor var en nedgang på 1 900 kroner per årsverk. Trenden for inntektene fra planteproduksjonen går ned med 1 600 kroner per bruk mens trenden for husdyrinntekter per bruk går opp med 15 400 kroner og for direkte tilskudd med 2 100 kroner sammenlignet med beregningene i fjor. Beregnet trend for kostnader er 1 500 kroner høyere per bruk i årets beregninger sammenlignet med beregnet trend i fjor.

I de to tabellene nedenfor er vist utslag av volumframregningene på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Tallene er regnet om i henholdsvis 2015-priser og 2016-priser.

Tabell 12. Utslag av volumframregninger fra regnskapsåret 2014 på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Kroner per årsverk

		2015	2016	
1	Melk og storfeslakt. 25 arskyr	Landet	5 600	11 200
2	Korn. 383 dekar korn	Landet	2 800	4 900
3	Sau. 153 vinterfora sauer	Landet	3 300	6 700
4	Melkeproduksjon geit. 120 arskeiter	Landet	6 100	12 300
5	Svin og korn. 48 avlssvin + 367 dekar korn	Landet	10 200	20 200
6	Egg og planteprodukter. 6739 høner + 257 dekar korn	Landet	13 700	27 200
7	Poteter og korn. 135 dekar poteter + 440 dekar korn	Landet	4 200	7 400
8	Storfeslakt/ammekyr. 31 ammekyr	Landet	3 500	7 100
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær	Landet	6 100	12 500
10	Fjorfekjøtt og planteprodukter. 107 911 fjorfeslakt	Landet	17 100	33 900

Tabell 13. Utslag av volumframregninger fra regnskapsåret 2014 på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Kroner per årsverk

		2015	2016	
11	Økologisk melk og storfeslakt. 23 arskyr	Landet	5 800	11 600
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 14 arskyr	Landet	5 000	10 100
13	Melk (de 1/3 største brukene). 40 arskyr	Landet	5 400	10 900
14	Melk (de 25 største brukene). 55 arskyr	Landet	6 100	12 400
15	Melk og storfeslakt. 28 arskyr	Østlandets flatbygder	6 600	13 200
16	Melk og storfeslakt. 24 arskyr	Østlandets andre bygder	5 800	11 700
17	Melk og storfeslakt. 35 arskyr	Agder og Rogaland, Jæren	4 900	9 900
18	Melk og storfeslakt. 21 arskyr	Agder og Rog. andre bygder	5 000	10 100
19	Melk og storfeslakt. 22 arskyr	Vestlandet	5 300	10 700
20	Melk og storfeslakt. 28 arskyr	Trøndelag	5 400	10 900
21	Melk og storfeslakt. 24 arskyr	Nord-Norge	5 900	11 900
22	Korn. < 400 dekar korn (238 dekar korn)	Østlandet	900	1 600
23	Korn (de 20 største brukene). 850 daa korn	Østlandet	5 600	9 700
24	Korn og korn/svin. 327 daa + 25 avlssvin	Trøndelag	8 900	17 700
25	Sau. 132 vinterfora sauer	Vestlandet	2 800	5 700
26	Sau. 162 vinterfora sauer	Nord-Norge	4 500	9 200
27	Sau (de 25 største brukene). 271 v.f.sauer	Landet	4 200	8 700
28	Samdrift melkeproduksjon. 51 arskyr	Landet	7 600	15 300

Beregningsresultatet for referansebruk 2 er brukt forholdsvis, etter vederlag per årsverk, for blant annet referansebruk 22 og 23. Årsaken til sterkere volumframregning per årsverk for referansebruk 23 sammenlignet med 22 er at vederlaget for disse to er henholdsvis 486 300 kroner per årsverk og 80 700 kroner per årsverk.

6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE

6.1 Korn

Registrert oppnådd pris på det enkelte referansebruk ligger til grunn.

Prisene for korn og oljefrø til modning regnes fram med de absolutte prisendringene i normaliserte regnskaper. I enkelte år blir det gjennomført pristrekk for korn på grunn av overproduksjon. Å framregne på grunnlag av totalkalkylen vil kunne gi feil inntektsutvikling på referansebrukene når kornavlingene samtidig skal normaliseres.

Korn- og oljefrøprisene i det normaliserte regnskapsåret 2014 er lik den beregnede budsjettprisen for 2015 før avtale. Denne er igjen lik avtalt basispris for kornåret 2014/2015. Eventuelle pristrekk for overproduksjon blir holdt utenfor. På samme måte blir korn- og oljefrøprisene i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2015 lik budsjettprisen for 2016 før avtale. For det normaliserte budsjettåret 2016 blir det i forhandlingsmaterialet brukt like korn- og oljefrøpriser som i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2015.

6.2 Poteter

Det er brukt registrert pris for poteter i regnskapsåret på alle referansebrukene. Potetprisen er regnet fram med den absolutte prisendringen for «Sum poteter» i normaliserte regnskaper.

Det er grunn til å tro at de oppnådde prisene det enkelte år i en viss grad vil variere med totalavlingen for landet. Totalavlingen er videre et produkt av både areal og avlingsnivå. Potetprisene her i landet kan også delvis være avhengig av potethøsten i andre land i det enkelte år. Det er derfor ikke opplagt at en potetpris regnet fram på grunnlag av oppnådde priser tidligere år, vil gi en riktig normalpris for regnskapsåret. En vurdering i 2001 av ulike sammenhenger der priser, avlingsnivå og totalavlinger for poteter fra driftsgranskingene, totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper ble satt opp, viste ingen entydige sammenhenger mellom priser og avlingstall eller totalproduksjon. Prisnivået i driftsgranskingene viste relativt godt samsvar med prisnivået for posten «Sum poteter» i totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper.

6.3 Melkeprisen

Melkeprisen i 2014 framkommer som gjennomsnittlige registrerte priser på de driftsgranskingsbrukene som inngår i referansebruket. Prisene er uten pristilskudd, dvs. at grunntilskudd og distriktstilskudd er skilt ut.

Framregningen fra 2014 blir gjort på grunnlag av utviklingen i totalkalkylens melkepris. I totalkalkylen føres etterbetalingen på det året den er opptjent. Det betyr at etterbetalinger som ble utbetalt til melkeprodusentene for eksempel i 2015, i totalkalkylen er ført som etterbetaling i 2014 (opptjeningsåret). Det ble fra og med beregningene i 2011 vedtatt å korrigere for denne ulike periodiseringen av etterbetalingene ved framregningen av melkeprisen i referansebruksberegningene.

Tabellen nedenfor viser melkeprisen og den ulike periodiseringen av etterbetalingene i de to beregningssystemene for årene 2011-2016.

Tabell 14. Melkepris og periodisering av etterbetaling. Kroner per liter

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Melkepris i totalkalkylen	4,70	4,75	4,80	5,20	5,55	5,34
Herav etterbetaling	0,42	0,26	0,26	0,43	0,59	0,39
Melkepris driftsgr./Referansebruk 1	4,50	4,85	4,76	4,98	5,34	5,49
Herav etterbetaling	0,23	0,42	0,26	0,26	0,43	0,59

Tabellene under viser framregningen av melkeprisen på referansebruk 1 i årets beregninger.

Tabell 15. Melkeprisen på referansebruk 1 i 2014 og 2015. Kroner per liter

	2014	Utvikling fra 2014 til 2015	2015
Melkepris referansebruk 1	4,98		
+ endring melkepris, totalkalkylen		0,35	
- endring i etterbetaling, totalkalkylen		0,16	
+ endring i etterbetaling, driftsgranskingene		0,17	
= korrigert utvikling fra 2014 til 2015		= 0,36	
Melkepris referansebruk 1			5,34

Tabell 16. Melkeprisen på referansebruk 1 i 2015 og 2016. Kroner per liter

	2015	Utvikling fra 2015 til 2016	2016
Melkepris referansebruk 1	5,34		
+ endring melkepris, totalkalkylen		- 0,21	
- endring i etterbetaling, totalkalkylen		- 0,20	
+ endring i etterbetaling, driftsgranskingene		0,16	
= korrigert utvikling fra 2015 til 2016		= 0,15	
Melkepris referansebruk 1			5,49

6.4 Kjøtt

For kjøtt regner en med de samme endringer i prisene i absolutte tall som beregnet i totalkalkylen. Prisene i driftsgranskingene er eksklusive grunntilskudd og distriktstilskudd.

Livdyrprisene regnes fram med samme prosentvise endring som i kjøttprisen for vedkommende dyreslag (voksne dyr).

6.5 Ull

En regner med samme endringer i ullprisen på referansebrukene som i totalkalkylen.

6.6 Annet

En bruker et anslag for konsumprisindeksen. På samme måte som i totalkalkylen anslår en at prisene vil øke med 2,12 prosent fra 2014 til 2015 og med 2,50 prosent fra 2015 til 2016. I relative tall blir dette:

$$2014 = 100,0 \quad 2015 = 102,1 \quad 2016 = 104,7$$

7 TILSKUDD

Alle utbetalte produksjonstilskudd, pristilskudd og refusjonsbeløp inngår med faktisk registrerte regnskapstall på referansebrukene i basisåret. Utviklingen i vedtatte eller eventuelt utbetalte tilskudds- og refusjonssatser blir brukt for å regne fram de tilsvarende ordningene på referansebrukene til framregningsårene. Nedenfor er det tatt med en kort kommentar og satser for de viktigste av ordningene som inngår i referansebruksberegningene.

7.1 Pristilskudd

7.1.1 Grunntilskudd

I beregningene har en lagt til grunn de vedtatte satsendringene for grunntilskudd kjøtt. De vedtatte gjennomsnittlige satsene er vist i tabellen nedenfor. For geitemelk utbetales vedtatte satser vist i tabellen.

Tabell 17. Satser for grunntilskudd melk og kjøtt. Øre per liter og øre per kg

	2014	2015	2016
Geitemelk	326,00	326,00	336,00
Sauerkjøtt	381,00	381,00	381,00
Geitekjøtt	515,00	515,00	515,00

7.1.2 Distriktstilskudd melk

Distriktstilskudd for melk varierer med referansebrukenes geografiske plassering. Satsene er som vist i tabellen nedenfor.

Tabell 18. Satser for distriktstilskudd. Øre per liter

Sone	2014	2015	2016
A ¹	0	0	0
B	12	12	12
C	31	31	31
D	44	44	44
E	54	54	54
F	67	67	67
G	92	92	92
H	113	113	113
I	171	171	171
J	180	180	180

1) Omfatter landet utenom sonene B-J

7.1.3 Distriktstilskudd kjøtt og egg

Satsene er vist i tabellene nedenfor.

Tabell 19. Satser for distriktstilskudd kjøtt av storfe og geit. Øre per kg

Sone	2014	2015	2016
1	0	0	0
2	455	455	455
3	735	735	735
4	1 130	1 130	1 130
5	1 190	1 190	1 190

Tabell 20. Satser for distriktstilskudd kjøtt av sau. Øre per kg

Sone	2014	2015	2016
1	0	0	0
2	455	455	455
3	735	735	735
4	1 330	1 330	1 330
5	1 380	1 380	1 380

Tabell 21. Satser for distriktstilskudd kjøtt av gris. Øre per kg

Sone	2014	2015	2016
1	0	0	0
2	0	0	0
3	0	0	0
4	510	510	510
5	540	540	540
Vestlandet og Agder-fylkene ¹	110	110	110

¹⁾ Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Aust-Agder og Vest-Agder

Det blir dessuten gitt distriktstilskudd for egg i Nord-Norge, Trøndelag og på Vestlandet med unntak av Rogaland. Ved jordbruksoppjøret i 2011 ble satsen for Trøndelag redusert til 22 øre per kg mens satsene for de øvrige distriktene ble beholdt uendret på henholdsvis 105 øre per kg for Nord-Norge og 45 øre per kg for Vestlandet. Ved jordbruksoppjørene i 2012 og 2013 ble de tre satsene beholdt uendret. Ved jordbruksoppjøret i 2014 ble satsene for Vestlandet og Trøndelag beholdt uendret mens satsen for Nord-Norge ble økt med 15 øre til 120 øre per kg. Ved jordbruksoppjøret i 2015 ble satsene for Vestlandet og Nord-Norge beholdt uendret mens distriktstilskudd til egg i Trøndelag ble avvirket. Satsen er lik i alle soner innenfor det enkelte distrikt.

7.1.4 Kvalitetstilskudd storfekjøtt

Ved jordbruksoppjøret i 2013 ble det etablert et nytt kvalitetstilskudd for alt storfeslakt med kvalitet O og bedre, med unntak av slaktekategorien «Ku». Det nye tilskuddet blir utbetalt til produsent via slakteriene for slakt levert fra og med januar 2014. Ved jordbruksoppjøret i 2014 ble tilskuddssatsen videreført uendret. Ved jordbruksoppjøret i 2015 ble tilskuddssatsen økt med 30 øre per kg.

Tabell 22. Sats for kvalitetstilskudd storfekjøtt. Kroner per kg

	2014	2015	2016
Storfeslakt ¹ , kvalitet O og bedre	3,70	3,70	4,00

1) Med unntak av slaktekategori «Ku» utenom «Ung ku»

7.1.5 Tilskudd for lammeslakt og kjeslakt

Tilskudd for lammeslakt kan gis for slakt av kvalitet O eller bedre. Tilskuddet har tidligere blitt utbetalt som et produksjonstilskudd etter søknad, med grunnlag i antall dyr solgt til slakteri foregående år. Ved jordbruksoppjøret i 2015 ble tilskudd til lammeslakt endret fra å være et produksjonstilskudd til å bli utbetalt til produsent med slakteoppjøret via godkjent slakteri. I omleggingsåret 2016 blir lammeslaktstilskuddet utbetalt med halv sats som et produksjonstilskudd med grunnlag i antall lam levert til slakt i kalenderåret 2015, og halv sats via slakteri til produsent for lam levert til slakt i kalenderåret 2016. Omleggingen av tilskuddsforvaltningen omfatter også tilskuddet til kjeslakt og tillegget for økologiske lammeslakt av kvalitet O eller bedre.

Tabell 23. Sats, tilskudd for lammeslakt og kjeslakt. Kroner per slakt

	2014 ¹	2015 ¹	2016 ²
Slakta lam, kvalitet O og bedre			250
Tillegg for økologisk lammeslakt, kvalitet O eller bedre			20
Kjeslakt med slaktevekt over 3,5 kg			150

1) I 2014 og 2015 ble tilskuddene utbetalt som et produksjonstilskudd, jf. kapittel 7.3 tabellene 25 og 26 nedenfor

2) I 2016 utbetales, i tillegg til satsene her, sats som et produksjonstilskudd med grunnlag i dyr levert til slakt i 2015, jf. kapittel 7.3 tabellene 25 og 26 nedenfor

7.2 Driftstilskudd per foretak

Driftstilskuddet gis til foretak med ku- eller geitemelkproduksjon og til foretak med spesialisert kjøttfeproduksjon. Foretak med kumelkproduksjon og ammekyr (av minst 50 prosent kjøttferase) i spesialisert kjøttfeproduksjon, skal kunne motta driftstilskudd for begge produksjoner.

Tabell 24. Driftstilskudd per foretak. Kroner per foretak per år og kroner per dyr per år

	2014	2015	2016
<i>Kumelk, 5 kyr eller flere</i>			
Sør-Norge ¹	122 000	125 000	124 770
Sør-Norge Jæren	115 000	118 000	117 770
Nord-Norge	130 000	133 000	132 770
<i>Geitemelk, 27 geiter eller flere</i>	130 000	133 000	132 770
<i>Kumelk, færre enn 5 kyr</i>			
Sør-Norge ¹ , kroner per ku	24 400	25 000	24 954
Sør-Norge Jæren, kroner per ku	23 000	23 600	23 554
Nord-Norge, kroner per ku	26 000	26 600	26 554
<i>Geitemelk, færre enn 27 geiter, kroner per geit</i>	4 815	4 926	4 918
<i>Spesialisert kjøttfeproduksjon</i>			
40 ammekyr eller flere	114 000	115 000	114 000
6-39 ammekyr, kroner per ammeku ²	2 850	2 875	2 850

1) Unntatt Jæren

2) Regnet fra første ammeku

I referansebruksberegningene er ordningen med differensierte satser regnet inn etter andelen driftsgranskingsbruk fra de ulike områdene som inngår i det enkelte referansebruk.

7.3 Tilskudd til husdyr

Tilskudd til husdyr er avgrenset til maksimalt kr 280 000 per søker for 2013 og 2014. For 2015 og 2016 er det tilsvarende maksimalbeløpet kr 560 000 per foretak. Fra og med 2014 er tilskudd til lamme- og kjeslakt skilt ut som en egen produksjonstilskuddsordning som ikke lenger skal omfattes av maksimalbeløpsavgrensingen for tilskudd til husdyr.

Tilskudd til husdyr utbetales to ganger i året etter søknad 20.01 og 20.08. Ved søknad 20.08 kommer utbetalingene først i februar neste år. Tilskudd til husdyr etter jordbruksoppjøret 2014/2015 ble derfor først utbetalt i 2015 når det gjaldt tilskuddet fra 01.07.2014, mens endringene i tilskudd til husdyr med virkning for tellingen per 31.12.2014 er tatt med i tilskuddet for andre halvår 2015.

I tabellen under er det oppgitt utbetalte satser for de to regnskapsårene og vedtatte satser for budsjettåret. Flere av satsene med utbetaling i 2016 er redusert om lag 2 prosent i forhold til foreløpige satser fra jordbruksoppjøret 2015.

Tabell 25. Tilskudd til husdyr 2014, 2015 og 2016

Dyreslag	Intervall	Sats, kroner per dyr per år		
		2014	2015	2016
Melkeku	1 – 16	4 028	4 028	3 948
	17 – 25	2 072	2 072	2 032
	26 – 50	860	1 000	980
	>50	0	800	784
Storfe	1 – 250	800	800	784
	>250	0	800	784
Melkegeit	1 – 125	1 400	1 500	1 470
	126 – 250	512	550	540
	>250	0	550	540
Ammeku	1 – 25	4 080	3 980	3 900
	26 – 50	2 170	3 980	3 900
	>50	500	800	784
Sau ¹ og ammegeit, Over 1 år per 1. januar	1 – 50	1 326	1 000	1 009
	51 – 100	1 070	1 000	1 009
	101 – 200	347	250	245
	201 – 300	210	250	245
	>300	0	250	245
Utegangersau ² (alle)	1 – 300	210	0 ²	0 ²
Lammeslakt ³	Kvalitet O og bedre	206 ³	500 ³	245 ⁴
Kjeslakt ³	Over 3,5 kg	80 ³	300 ³	147 ⁴
Avlsgris Sør-Norge ⁵	1 – 35	915	915	682
Avlsgris Jæren	1 – 35	765	765	534
Avlsgris Nord-Norge	1 – 35	1 202	1 202	962
Slaktegris ⁵	1 – 1400 ⁶	23	23	18
Slaktegris Jæren	1 – 1400 ⁶	19	19	14
Vernehøner Sør-Norge	1 – 5000	10	10	10
Vernehøner Nord-Norge	1 – 1000	24	24	24
Vernehøner Nord-Norge	1001 – 5000	10	10	10

1) Sau uavhengig av driftsform (inklusive også utegangersau) fra og med 2015

2) Utegangersau behandles likt som annen sau fra og med 2015

3) Fra og med 2014 er tilskudd til lamme- og kjeslakt skilt ut som egen ordning innenfor produksjonstilskuddene og skal fra da heller ikke lenger omfattes av maksimalbeløpsbegrensningen for tilskudd til husdyr

4) I 2016 utbetales satsen her som et produksjonstilskudd med grunnlag i dyr levert til slakt i 2015. I tillegg utbetales en sats via slakteri til produsent med grunnlag i dyr levert til slakt i 2016, jf. kapittel 7.1.5 tabell 23 over

5) Unntatt Jæren

6) For 88,47 % i intervallet i 2014 og for 91,27 % i intervallet i 2015

Satsene for tilskudd til økologisk husdyrproduksjon er vist i tabellen nedenfor, med utbetalte satser for de to regnskapsårene og vedtatte satser for budsjettåret. Satsene blir utbetalt i tillegg til de ordinære satsene for tilskudd til husdyr som er oppgitt i tabell 25 over.

**Tabell 26. Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon 2014, 2015 og 2016.
Kroner per dyr per år**

Dyreslag	2014		2015		2016	
	AK-sone 1-4	AK-sone 5-7	AK-sone 1-4	AK-sone 5-7	AK-sone 1-4	AK-sone 5-7
Melkeku	2 400	2 702	2 800	2 800	2 800	2 800
Ammeku	1 518	1 968	2 000	2 000	2 000	2 000
Andre storfe	402	564	600	600	600	600
Melkegeit og ammegeit	162	186	200	200	200	200
Sau over 1 år pr 1. januar	342	414	450	450	450	450
Lammeslakt ¹	40	40	40	40	20 ¹	20 ¹
Avlsgris	402	402	402	402	402	402
Slaktegris	260	260	260	260	260	260

¹⁾ I 2016 utbetales satsen her som et produksjonstilskudd med grunnlag i dyr levert til slakt i 2015. I tillegg utbetales en tilsvarende sats via slakteri til produsent med grunnlag i dyr levert til slakt i 2016, jf. kapittel 7.1.5 tabell 23 over

7.4 Refusjon av avløserutgifter ved ferie og fritid

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra driftsgranskingsbrukene direkte i referansebrukssystemet. Ordningen har vært dyretallsbasert siden 01.01.1996. Ved jordbruksoppjøret i 2013 ble maksimalbeløpet hevet til 72 000 kroner og satsene per dyr økt med 3,9 prosent.

Ved jordbruksoppjøret i 2014 ble maksimalbeløpet hevet til 73 500 kroner og satsene per dyr økt med 2,1 prosent. For melkeku og melkegeit/melkesau ble det imidlertid samtidig gjort en justering av satsene slik at struktur differensieringen ble fjernet. Dette resulterte i en reduksjon av satsen for de første 8 melkekyrne og de første 40 melkegeitene/melkesauene per foretak. Ved oppjøret i 2014 ble dessuten utegangersau tatt inn i refusjonsordningen og likestilt med sau i tradisjonell drift.

Ved jordbruksoppjøret i 2015 ble maksimalbeløpet hevet til 74 200 kroner og satsene per dyr økt med 1,0 prosent.

7.5 Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra driftsgranskingsbrukene direkte i referansebrukssystemet. Maksimalt refusjonsbeløp per dag fastsettes for husdyrbrukere ut fra beregnet maksimalt refusjonsbeløp i ordningen med refusjon av avløserutgifter for ferie og fritid. Ved jordbruksoppjøret i 2013 ble maksimalt tilskudd per dag per foretak hevet fra 1 400 til 1 500 kroner. Ved jordbruksoppjørene i 2014 og 2015 ble maksimal dagsats for tilskuddsordningen videreført uendret.

7.6 Areal - og kulturlandskapstilskudd

Satser for 2014, 2015 og 2016 er vist i tabellene nedenfor:

Tabell 27. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2014. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone					
		1	2	3	4	5	6
Kulturlandskapstilskudd:							
Alle vekster	Alt areal	191					
Arealtilskudd:							
Grovfôr	0–250	90	0	124	233	261	291
	>250	65	0	75			291
Korn	0–800	123	175		246		
	>800	102	152		221		
Potet	Alt areal	80				930	
Grønnsaker	0–80	550				1 650	
Frukt og bær	0–40	1 000			1 450		
Økologisk arealtilskudd:							
Korn til modning	Alt areal	300					
Poteter	Alt areal	500					
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 000					
Grønngjødsling	Alt areal	500 ¹					
Annet økologisk areal	Alt areal ²	25					
Omleggingstilskudd ^{3,4}	Alt areal	250					

- 1) Arealtilskudd for inntil 50 prosent av areal til korn, potet, grønnsaker, frukt og bær. I tillegg gis det 191 kroner per dekar i kulturlandskapstilskudd til økologiske grønngjødslingsarealer, slik at samlet tilskudd til grønngjødsling er 691 kroner per dekar
- 2) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6
- 3) Gis som et årlig tilskudd per karensår for jordbruksarealer som er under omlegging til økologisk landbruk
- 4) Det gis ikke omleggingstilskudd for innmarksbeite

Tabell 28. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2015. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Kulturlandskapstilskudd:								
Alle vekster	Alt areal	186						
Arealtilskudd:								
Grovfôr	Alt areal	75	0	110	210	236	286	
Korn	Alt areal	127	192	227	210			
Potet	Alt areal	80				930		
Grønnsaker	Alt areal	550				1 550		
Frukt	Alt areal	700			1 450			
Bær	Alt areal	1 000			1 450			
Økologisk arealtilskudd:								
Korn til modning	Alt areal	300						
Poteter	Alt areal	500						
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 000						
Grønngjødsling	Alt areal	500 ¹						
Annet økologisk areal	Alt areal ²	25						
Omleggingstilskudd ^{3,4}	Alt areal	250						

- 1) Arealtilskudd for inntil 50 prosent av areal til korn, potet, grønnsaker, frukt og bær. I tillegg gis det 186 kroner per dekar i kulturlandskapstilskudd til økologiske grønngjødslingsarealer, slik at samlet tilskudd til grønngjødsling er 686 kroner per dekar
- 2) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6
- 3) Gis som et årlig tilskudd per karensår for jordbruksarealer som er under omlegging til økologisk landbruk og som startet omleggingen senest i 2013. Omleggingstilskuddet ble avvirket for arealer som startet omlegging fra og med vekstsesongen 2014.
- 4) Det gis ikke omleggingstilskudd for innmarksbeite

Tabell 29. Sats for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2016. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Kulturlandskapstilskudd:								
Alle vekster	Alt areal	185						
Arealtilskudd:								
Grovfôr	Alt areal	75	0	110	210	240	286	
Korn	Alt areal	127	192	227				
Potet	Alt areal	80				930		
Grønnsaker	Alt areal	550				1 550		
Frukt	Alt areal	700			1 450			
Bær	Alt areal	1 000			1 450			
Økologisk arealtilskudd:								
Korn til modning	Alt areal	300						
Poteter	Alt areal	500						
Grønnsaker, frukt, bær	Alt areal	1 275						
Grønngjødsling	Alt areal	500 ¹						
Annet økologisk areal	Alt areal ²	25						
Omleggingstilskudd ^{3,4}	Alt areal	250						

- 1) Arealtilskudd for inntil 50 prosent av areal til korn, potet, grønnsaker, frukt og bær. I tillegg gis det 185 kroner per dekar i kulturlandskapstilskudd til økologiske grønngjødslingsarealer, slik at samlet tilskudd til grønngjødsling er 685 kroner per dekar
- 2) Eventuelt areal av innmarksbeite normeres med faktor 0,6
- 3) Gis som et årlig tilskudd per karensår for jordbruksarealer som er under omlegging til økologisk landbruk og som startet omleggingen senest i 2013. Omleggingstilskuddet ble avvirket for arealer som startet omlegging fra og med vekstsesongen 2014.
- 4) Det gis ikke omleggingstilskudd for innmarksbeite

Satsene for økologisk arealtilskudd til korn til modning, poteter, grønnsaker, frukt og bær og til annet økologisk areal i tabellene over, blir utbetalt i tillegg til de ordinære satsene for areal- og kulturlandskapstilskudd som er oppgitt i tabellene.

7.7 Tilskudd til dyr på beite

Tilskudd til dyr på utmarksbeite (utmarksbeitetilskudd) gis til dyr som i løpet av beitesesongen går minst 5 uker på utmarksbeite og som da har hoveddelen av det daglige grovfôrintaket fra beiting av utmark.

Tilskudd til dyr på beite (beitetilskudd) omfatter alle beitedyr som i løpet av beitesesongen går minst 12 eller 16 uker på beite. Kravet til antall uker er avhengig av i hvilken arealsone søkeren har driftssenter. Dette beitetilskuddet kan gis for beiting både på utmarksbeite, innmarksbeite, overflatedyrket og fulldyrket jord.

Det er mulig å oppnå begge disse to beitetilskuddene for samme dyr dersom total beitetid tilfredsstillende minimumskravene til antall uker på beite.

**Tabell 30. Satser for tilskudd til dyr på beite for 2014, 2015 og 2016.
Kroner per dyr per år**

Dyreslag	Intervall	AK- sone	Minimum antall uker på beite	2014	2015	2016
Utmarksbeitetilskudd:						
Kyr, storfe, hester	Alle dyr	Alle	5	396	396	392
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	Alle	5	141	141	140
Beitetilskudd:						
Kyr, storfe, hest og hjort	Alle dyr	1-4	16	445	438	434
Kyr, storfe, hest og hjort	Alle dyr	5-7	12	445	438	434
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	1-4	16	59	59	58
Sauer, lam, geiter og kje	Alle dyr	5-7	12	59	59	58

7.8 Bunnfradrag

Det blir beregnet areal- og kulturlandskapstilskudd for alt areal og dyretilskudd fra første dyreenhet. For alle brukere skal imidlertid samlet produksjonstilskudd avgrenses (reduseres) med et bunnfradrag. Ved jordbruksoppjøret i 2008 ble dette generelle bunnfradraget satt ned med 1 000 kroner til 3 000 kroner per foretak per år. Ved jordbruksoppjørene i 2009-2013 ble fradraget videreført uendret. Ved jordbruksoppjøret i 2014 ble det generelle bunnfradraget økt med 3 000 kroner til 6 000 kroner per foretak per år. Ved jordbruksoppjøret i 2015 ble fradraget videreført uendret.

8 FRAMREGNINGSGRUNNLAG

8.1 Oversikt

Framregningsgrunnlaget for de aller fleste inntekts- og kostnadspostene er mest mulig tilsvarende poster i totalkalkylen. Det er noen få unntak. Korn og poteter regnes fram med normaliserte regnskaper. Frukt og bær regnes fram med verdiutviklingen i normaliserte regnskaper. Avskrivningene regnes fram med årgangsindekser. Hva årgangsindekser er blir forklart i neste avsnitt. Leid arbeid er ikke en egen post i totalkalkylen fordi «vederlag til arbeid og egenkapital» skal gi avkastning til alt arbeid. Leid arbeid blir framregnet med lønnsutviklingen for jordbruksarbeider med minimum 4 års praksis og anslag til budsjettåret fra Statistisk sentralbyrå. Det er laget en sideberegning for framregning av tilskuddene. Vi kommer nærmere inn på framregningsgrunnlaget nedenfor. Tilskuddene vil kunne ha ulik framregning mellom referansebrukene, og derfor er tilskuddspostene ikke tatt med i tabellen nedenfor. I stedet vises til kapittel 7.

Det er i framregningen av referansebruk 10 «Fjørfekjøtt og planteprodukter» i årets referansebruksberegninger tatt spesielt hensyn til den relativt store nedgangen i produksjonen av fjørfekjøtt på 12,8 prosent fra 2014 til 2015 og 8,6 prosent som det er budsjettert med i årets totalkalkyleberegning fra 2014 til 2016. Dette er gjort ved at verdien av inntektsposten «Fjørfekjøtt» og av kostnadspostene «Kraftfôr», «Annet innkjøpt fôr» og «Innkjøp av dyr» er redusert med henholdsvis 12,8 og 8,6 prosent ut over den ordinære framregningen (som går fram av tabell 31) i 2015 og budsjettåret 2016.

I tabellen nedenfor er framregningsgrunnlaget vist i to kolonner. Kolonnene viser utslaget fra 2014 til 2015 og fra 2015 til 2016. Stjerne er brukt der framregningen er basert på normaliserte regnskaper. En S er angitt der en i referansebruksberegningene har gjort egne sideberegninger. Sideberegningene er nærmere beskrevet i underkapitlene 8.2–8.4.

Tabell 31. Framregningssatser fra 2014 til 2015 og fra 2015 til 2016

	Endring i totalkalkylen fra 2014 – 2015 (*=nor- maliserte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %	Endring i totalkalkylen fra 2015 – 2016 (*=normali- serte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %
INNTEKTER		
Bygg	+ 7 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Havre	+ 3 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Hvete	+ 8 øre/kg *	+ 0 øre/kg *
Annet korn	103,2 % *	99,8 % *
Erter	100,4 %	100,1 %
Oljefrø	98,5 % *	100,0 % *
Poteter	+ 7 øre/kg *	+ 14 øre/kg *
Grovfôr	96,7 %	99,8 %
Grasfrø	99,8 %	102,4 %
Frukt og bær	97,7 % *	96,4 % *
Andre planteprodukter	106,3 %	100,3 %
Sum planteprodukter		

Storfe, melk	+ 36 øre/liter	+ 15 øre/liter
Storfe, økologisk melk	+ 36 øre/liter	+ 15 øre/liter
Storfe, livdyr	103,9 %	101,8 %
Kuslakt	+ 188 øre/kg	+ 91 øre/kg
Annet storfeslakt	+ 188 øre/kg	+ 91 øre/kg
Økologisk storfeslakt	+ 188 øre/kg	+ 91 øre/kg
Geit, melk	+ 36 øre/liter	+ 15 øre/liter
Geit, livdyr og slakt	105,9 %	100,3 %
Slaktegris	+ 268 øre/kg	- 5 øre/kg
Purker og råner, livdyr og slakt	110,8 %	99,8 %
Smågris	110,8 %	99,8 %
Sau, livdyr og slakt	102,1 %	96,4 %
Sau, ull	+ 164 øre/kg	- 1 øre/kg
Fjørfe, egg	+ 2 øre/kg	- 9 øre/kg
Fjørfekjøtt	100,0 % ¹	99,6 % ¹
Andre inntekter husdyrhold	105,9 %	100,3 %
Sum husdyrprodukter		
Leieinntekter (maskindel)	102,1 %	102,5 %
Andre inntekter	102,1 %	102,5 %
Sum inntekter før tilskudd		

Tilskudd i alt

INNTEKTER I ALT

KOSTNADER

Såkorn	104,7 %	100,9 %
Settepoteter	111,1 %	102,7 %
Såvarer og planter	107,3 %	96,4 %
Handelsgjødsel	104,0 %	103,4 %
Kalk	101,8 %	101,7 %
Plantevernmidler	95,0 %	119,1 %
Konserveringsmidler	94,8 %	101,7 %
Kraftfôr	101,9 % ¹	101,3 % ¹
Annet innkjøpt fôr	101,9 % ¹	101,3 % ¹
Diverse til husdyrholdet	102,1 %	102,5 %
Innkjøp av dyr	105,9 % ¹	100,3 % ¹
Andre forbruksartikler	102,1 %	102,5 %
Sum variable kostnader		

¹ Verdien av inntektsposten «Fjørfekjøtt» og av kostnadspostene «Kraftfôr», «Annet innkjøpt fôr» og «Innkjøp av dyr» er i årets beregninger redusert med 12,8 prosent ut over den ordinære framregningen i 2015 og tilsvarende med 8,6 prosent i budsjettåret 2016 på referansebruk 10 «Fjørfekjøtt og planteprodukter».

Leid arbeid	101,8 S	102,5 S
Maskiner og redskaper, vedl.h.	102,5 %	102,5 %
Traktorer, vedlikehold	102,5 %	102,5 %
Skurtresker, vedlikehold	102,5 %	102,5 %
Yrkesbil, vedlikehold	101,4 %	103,9 %
Driftsbygninger, vedlikehold	102,6 %	102,6 %
Jord, grøfter og vannanl., vedl.h	102,6 S	102,6 S
Drivstoff	92,2 %	89,6 %
Leie av dyr	102,1 %	102,5 %
Leie av kvote	102,1 %	102,5 %
Leie av maskiner	102,1 %	102,5 %
Leie av bygninger	102,1 %	102,5 %
Jordleie	102,1 %	102,5 %
Forsikring	102,1 %	102,5 %
Elektrisk kraft	93,3 %	96,9 %
Adm. og andre faste kostnader	102,1 %	102,5 %
Sum faste kostnader		
Avskrivninger, mask. og redsk.	102,9 S	103,0 S
Avskrivninger, traktorer	102,0 S	102,2 S
Avskrivninger, skurtresker	102,5 S	102,6 S
Avskrivninger, yrkesbil	100,9 S	101,0 S
Avskrivninger, driftsbygninger	104,6 S	104,5 S
Avskrivninger, jord, veger, vann.	103,7 S	103,6 S
Avskrivninger, kontormaskiner	101,7 S	101,8 S
Sum avskrivninger		

KOSTNADER I ALT

RESULTATREGNING

Inntekter i alt		
-Kostnader i alt		
=Driftsoverskudd		
+Leid arbeid	101,8 S	102,5 S
-Jordbrukets rentekostnader	86,1 %	81,3 %
-Jordbrukets andel av kår	102,1 %	102,5 %
=Vederlag til arbeid og egenkapital, per årsverk		
=Vederlag til arbeid og egenkapital, per årsverk, inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2014		

8.2 Årgangsindekser

Avskrivningene framregnes med årgangsindeksene for kapitalutstyret. Årgangsindeksene skal uttrykke prisendringen i kapitalsaldoen som avskrives. Det beregnes årgangsindekser for maskiner og redskaper (20 år), traktor (20 år), skurtresker (20 år), yrkesbil (15 år) og byggekostnadsindeksen som brukes i totalkalkylen for driftsbygninger (50 år). Avskrivninger for «Jord, veger, vannanlegg og grøfter» framregnes med årgangsindeksen for grøfter, fordi nesten hele avskrivningsbeløpet er knyttet til grøfter (33 år). Avskrivninger kontormaskiner framregnes med konsumprisindeksen (5 år). Det brukes samme antall avskrivningsår som i totalkalkylen.

For å illustrere begrepet årgangsindeks, har en i tabellen under brukt kontormaskiner og konsumprisindeksen som eksempel.

Tabell 32. Eksempel på årgangsindeks, konsumprisindeksen for avskrivning over 5 år

År	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Indeks	347,2	355,8	360,2	363,0	370,7	378,2	386,2	395,8
Årgangsindeks						362,48	368,62	375,22
Relativ årgangsindeks/framregningsfaktor						1	1,017	1,035

Årgangsindeksen for 2014 framkommer som summen av indeksen for de fire årene 2010-2013 pluss halvparten av indeksen for det første året (2009) og halvparten av indeksen for det siste året (2014) dividert på 5 år. Tilsvarende regnes indeksen for år 2015 ut på grunnlag av konsumprisindeksen for årene 2010-2015 og for år 2016 på grunnlag av årene 2011-2016.

8.3 Leid arbeid

For arbeidslønningene følger en utviklingen i lønnsstariffen for jordbruksarbeidere med minst 4 års praksis fra regnskapsåret til første framregningsår. Dette gir følgende utvikling:

$$2014 = 100,0 \quad 2015 = 101,8 \quad 2016 = 104,3$$

For 2016 er det da brukt et anslag for lønnsutviklingen på 2,5 prosent som er det samme anslaget som Statistisk sentralbyrå bruker.

Kostnader til leid arbeid inngår i «kostnader i alt» i referansebruksberegningene. I resultatberegningen blir førte kostnader til leid arbeid lagt til driftsoverskuddet igjen for å kunne beregne vederlag til arbeid og egenkapital.

8.4 Tilskudd

Prinsippet for framregning av tilskudd er at en aksepterer de gjennomsnittlige tilskudd en får fram i regnskapsåret (basisåret). For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regnet fram med satsendringene som gjelder den valgte geografiske soneplasseringen. Det er gjort en sideberegning av tilskudd for de tre årene gitt den valgte sonen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen. Framregningen av tilskuddene skal reflektere de regnskapsresultatene en forventer å få i de to framregningsårene.

9 BEREGNINGSRESULTATER

Resultater fra referansebruksberegningene 2014-2016 er presentert nedenfor.

9.1 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk

«Vederlag til arbeid og egenkapital» skal dekke godtgjøring til alt arbeid og godtgjøring til egenkapital.

Inntektsfradraget ved skatteligningen var nytt fra og med 2000. Inntektsfradraget er i utgangspunktet ikke regnet inn i referansebruksberegningene, men går fram av tabellene 40-43 og er regnet inn i resultatene for referansebrukene i tabellene 44-47.

I 2014 og 2015 er det generelle fradraget 63 500 kroner og maksimalt fradrag 166 400 kroner som oppnås ved en jordbruksinntekt på 334 300 kroner. Inntektsverdien per bruk før skatt for bruk med maksimalt jordbruksfradrag blir omtrent 72 900 kroner forutsatt 38,4 prosent marginalsatt. I 2016 er det generelle fradraget 63 500 kroner og maksimalt fradrag 166 400 kroner som oppnås ved en jordbruksinntekt på 334 300 kroner. Inntektsverdien per bruk før skatt for bruk med maksimalt jordbruksfradrag blir omtrent 67 100 kroner forutsatt 38 prosent marginalsatt.

Tabellene nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk.

**Tabell 33. Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner per årsverk².
Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret
2014**

		2014	2015	2016	
1	Melk og storfeslakt. 25 årskyr	Landet	276 200	313 200	328 700
2	Korn. 383 dekar korn	Landet	245 600	251 700	232 500
3	Sau. 153 vinterfôra sauer	Landet	192 200	211 600	202 900
4	Melkeproduksjon geit. 120 årsgeiter	Landet	302 300	328 900	341 700
5	Svin og korn. 48 avlssvin + 367 dekar korn	Landet	301 300	440 100	425 200
6	Egg og planteprodukter. 6739 høner + 257 dekar korn	Landet	404 800	392 500	383 300
7	Poteter og korn. 135 dekar poteter + 440 dekar korn	Landet	371 100	389 200	402 100
8	Storfeslakt/ammeku. 31 ammekyr	Landet	204 100	232 600	238 000
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær	Landet	360 200	357 500	345 800
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter. 107 911 fjørfeslakt	Landet	504 600	343 400	365 700

**Tabell 34. Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner per årsverk².
Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret
2014**

		2014	2015	2016	
11	Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr	Landet	286 000	322 300	334 300
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 14 årskyr	Landet	248 300	267 300	276 400
13	Melk (de 1/3 største brukene). 40 årskyr	Landet	267 900	333 000	356 400
14	Melk (de 25 største brukene). 55 årskyr	Landet	304 900	396 000	426 000
15	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Østlandets flatbygder	325 400	365 600	382 100
16	Melk og storfeslakt. 24 årskyr	Østlandets a. bygder	287 000	324 900	338 500
17	Melk og storfeslakt. 35 årskyr	Agder og Rog., Jæren	243 700	300 800	324 300
18	Melk og storfeslakt. 21 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	248 600	283 800	297 900
19	Melk og storfeslakt. 22 årskyr	Vestlandet	263 200	294 600	307 100
20	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Trøndelag	267 100	309 600	326 000
21	Melk og storfeslakt. 24 årskyr	Nord-Norge	291 800	338 400	356 900
22	Korn. <400 dekar korn (238 dekar korn)	Østlandet	80 700	87 900	71 800
23	Korn (20 største brukene). 850 daa korn	Østlandet	486 300	504 700	478 400
24	Korn og korn/svin. 327 daa + 25 avlssv.	Trøndelag	263 600	352 700	340 200
25	Sau. 132 vinterfôra sauer	Vestlandet	163 300	173 700	167 200
26	Sau. 162 vinterfôra sauer	Nord-Norge	265 100	290 800	284 200
27	Sau (de 25 største brukene). 271 v.f.sauer	Landet	249 800	297 200	285 300
28	Samdrift melkeproduksjon. 51 årskyr	Landet	376 800	452 500	474 300

² Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn.

Tabell 35. Resultatregning. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk

01 Melk og storfeslakt, 25 årskyr.		Landet	320 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1865945	1941612	1972399
- Kostnader i alt	1388789	1415541	1441880
= Driftsoverskudd	477156	526071	530519
+ Leid arbeid	136137	138587	141991
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	71573	61627	50083
- Jordbr. andel av kår	4061	4147	4251
= Vederl. arb. og egenkap.	537659	598884	618176
/ Antall årsverk	1,947	1,947	1,947
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	276164	307612	317521
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	5600	11200
= Vederl. inkl. volumframregninger	276164	313212	328721
02 Korn, 383 dekar korn.		Landet	95 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	637123	643507	643510
- Kostnader i alt	510309	518838	532379
= Driftsoverskudd	126814	124669	111131
+ Leid arbeid	9298	9465	9698
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	25166	21669	17610
- Jordbr. andel av kår	3379	3451	3537
= Vederl. arb. og egenkap.	107567	109014	99682
/ Antall årsverk	0,438	0,438	0,438
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	245620	248924	227615
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2800	4900
= Vederl. inkl. volumframregninger	245620	251724	232515
03 Sau, 153 vinterfôra sauer.		Landet	117 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	750024	775795	766417
- Kostnader i alt	550887	561184	572325
= Driftsoverskudd	199137	214611	194092
+ Leid arbeid	66151	67342	68995
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	24023	20685	16810
- Jordbr. andel av kår	2462	2514	2577
= Vederl. arb. og egenkap.	238803	258754	243700
/ Antall årsverk	1,242	1,242	1,242
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	192230	208290	196172
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	3300	6700
= Vederl. inkl. volumframregninger	192230	211590	202872
04 Melkeproduksjon geit, 120 årsgeiter.		Landet	21 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1374645	1417794	1434792
- Kostnader i alt	923618	942273	959887
= Driftsoverskudd	451027	475521	474905
+ Leid arbeid	106277	108190	110847
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	55220	47547	38640
- Jordbr. andel av kår	2410	2461	2523
= Vederl. arb. og egenkap.	499674	533703	544589
/ Antall årsverk	1,653	1,653	1,653
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	302262	322847	329432
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	6100	12300
= Vederl. inkl. volumframregninger	302262	328947	341732

05 Svin og korn, 48 avlssvin + 367 dekar korn.	Landet	32 bruk	
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	2931169	3169779	3156393
- Kostnader i alt	2443304	2498367	2544567
= Driftsoverskudd	487865	671412	611826
+ Leid arbeid	102728	104577	107145
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	113491	97721	79416
- Jordbr. andel av kår	6148	6278	6435
= Vederl. arb. og egenkap.	470954	671990	633120
/ Antall årsverk	1,563	1,563	1,563
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	301286	429897	405030
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	10200	20200
= Vederl. inkl. volumframregninger	301286	440097	425230

06 Egg og planteprod., 6739 høner + 257 daa korn.	Landet	17 bruk	
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	2941669	2951644	2942838
- Kostnader i alt	2403911	2465704	2507633
= Driftsoverskudd	537758	485940	435205
+ Leid arbeid	115597	117678	120568
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	107886	92894	75493
- Jordbr. andel av kår	2463	2515	2578
= Vederl. arb. og egenkap.	543006	508209	477702
/ Antall årsverk	1,341	1,341	1,341
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	404786	378847	356105
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	13700	27200
= Vederl. inkl. volumframregninger	404786	392547	383305

07 Poteter og korn, 135 daa poteter+440 daa korn.	Landet	17 bruk	
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1969430	2012163	2058941
- Kostnader i alt	1407586	1436678	1478889
= Driftsoverskudd	561844	575485	580052
+ Leid arbeid	121539	123727	126765
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	54731	47126	38298
- Jordbr. andel av kår	5284	5396	5531
= Vederl. arb. og egenkap.	623368	646690	662988
/ Antall årsverk	1,680	1,680	1,680
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	371124	385009	394712
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	4200	7400
= Vederl. inkl. volumframregninger	371124	389209	402112

08 Storfeslakt/ammeku, 31 ammekyr.	Landet	52 bruk	
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1303256	1345726	1355672
- Kostnader i alt	1067534	1089955	1109994
= Driftsoverskudd	235722	255771	245678
+ Leid arbeid	82594	84081	86146
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	64733	55738	45297
- Jordbr. andel av kår	5281	5393	5528
= Vederl. arb. og egenkap.	248302	278721	280999
/ Antall årsverk	1,217	1,217	1,217
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	204061	229060	230932
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	3500	7100
= Vederl. inkl. volumframregninger	204061	232560	238032

09 Frukt og bær, 51 dekar frukt og bær.	Landet	26 bruk	
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1078803	1065957	1042739
- Kostnader i alt	598842	608420	626686
= Driftsoverskudd	479961	457537	416053
+ Leid arbeid	210561	214351	219615
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	15887	13679	11117
- Jordbr. andel av kår	1856	1895	1943
= Vederl. arb. og egenkap.	672779	656314	622608
/ Antall årsverk	1,868	1,868	1,868
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	360208	351393	333346
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	6100	12500
= Vederl. inkl. volumframregninger	360208	357493	345846

10 Fjørfekjøtt og planteprod., 107911 fjørfe-slakt.	Landet	18 bruk	
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	3765652	3365992	3492500
- Kostnader i alt	3193673	2999143	3140376
= Driftsoverskudd	571979	366849	352124
+ Leid arbeid	79331	80759	82742
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	115714	99635	80971
- Jordbr. andel av kår	4451	4545	4659
= Vederl. arb. og egenkap.	531145	343428	349236
/ Antall årsverk	1,053	1,053	1,053
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	504615	326274	331792
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	17100	33900
= Vederl. inkl. volumframregninger	504615	343374	365692

11 Økologisk melk og storfeslakt, 23 årskyr.	Landet	28 bruk	
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1663042	1734544	1757232
- Kostnader i alt	1227382	1250522	1274671
= Driftsoverskudd	435660	484022	482561
+ Leid arbeid	179840	183077	187573
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	56513	48660	39545
- Jordbr. andel av kår	1886	1926	1974
= Vederl. arb. og egenkap.	557101	616513	628615
/ Antall årsverk	1,948	1,948	1,948
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	285991	316490	322703
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	5800	11600
= Vederl. inkl. volumframregninger	285991	322290	334303

12 Melk, 1/3 minste melkebrukene, 14 årskyr.	Landet	107 bruk	
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1158605	1192568	1208446
- Kostnader i alt	813700	828927	843895
= Driftsoverskudd	344905	363641	364551
+ Leid arbeid	94784	96490	98860
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	21628	18623	15134
- Jordbr. andel av kår	2171	2217	2272
= Vederl. arb. og egenkap.	415890	439291	446005
/ Antall årsverk	1,675	1,675	1,675
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	248323	262295	266304
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	5000	10100
= Vederl. inkl. volumframregninger	248323	267295	276404

13 Melk, 1/3 største melkebrukene, 40 årskyr.	Landet 107 bruk		
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	2701472	2849111	2899085
- Kostnader i alt	2113593	2155440	2196349
= Driftsoverskudd	587879	693671	702736
+ Leid arbeid	169034	172077	176302
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	162176	139640	113483
- Jordbr. andel av kår	5829	5952	6101
= Vederl. arb. og egenkap.	588908	720156	759454
/ Antall årsverk	2,198	2,198	2,198
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	267883	327586	345462
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	5400	10900
= Vederl. inkl. volumframregninger	267883	332986	356362

14 Melk, 25 største melkebrukene, 55 årskyr.	Landet 25 bruk		
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	3710873	3938581	4009701
- Kostnader i alt	2939292	2997480	3053392
= Driftsoverskudd	771581	941101	956309
+ Leid arbeid	201147	204768	209796
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	230589	198547	161355
- Jordbr. andel av kår	6418	6554	6718
= Vederl. arb. og egenkap.	735721	940768	998032
/ Antall årsverk	2,413	2,413	2,413
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	304898	389874	413605
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	6100	12400
= Vederl. inkl. volumframregninger	304898	395974	426005

15 Melk og storfeslakt, 28 årskyr.	Østl. flatbygder 22 bruk		
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	2237406	2325897	2361532
- Kostnader i alt	1735963	1769868	1803383
= Driftsoverskudd	501443	556029	558149
+ Leid arbeid	253452	258014	264350
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	76425	65805	53479
- Jordbr. andel av kår	2244	2292	2349
= Vederl. arb. og egenkap.	676226	745946	766671
/ Antall årsverk	2,078	2,078	2,078
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	325414	358965	368938
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	6600	13200
= Vederl. inkl. volumframregninger	325414	365565	382138

16 Melk og storfeslakt, 24 årskyr.	Østl. andre bygder 47 bruk		
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1814946	1893862	1922541
- Kostnader i alt	1358405	1384199	1409657
= Driftsoverskudd	456541	509663	512884
+ Leid arbeid	159874	162752	166749
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	49095	42273	34354
- Jordbr. andel av kår	6853	6998	7173
= Vederl. arb. og egenkap.	560467	623144	638106
/ Antall årsverk	1,953	1,953	1,953
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	287000	319095	326757
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	5800	11700
= Vederl. inkl. volumframregninger	287000	324895	338457

17 Melk og storfeslakt, 35 årskyr.	Agder/Rogal. Jæren 23 bruk		
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	2320104	2433968	2478768
- Kostnader i alt	1857516	1897324	1935195
= Driftsoverskudd	462588	536644	543573
+ Leid arbeid	144790	147396	151016
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	149243	128505	104433
- Jordbr. andel av kår	4093	4180	4284
= Vederl. arb. og egenkap.	454042	551355	585872
/ Antall årsverk	1,863	1,863	1,863
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	243661	295884	314408
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	4900	9900
= Vederl. inkl. volumframregninger	243661	300784	324308

18 Melk og storfesl., 21 årskyr.	Agder/Rogal.a.bygder 33 bruk		
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1567186	1633529	1659270
- Kostnader i alt	1178745	1201441	1223938
= Driftsoverskudd	388441	432088	435332
+ Leid arbeid	119962	122121	125120
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	61167	52667	42802
- Jordbr. andel av kår	1119	1143	1171
= Vederl. arb. og egenkap.	446117	500399	516479
/ Antall årsverk	1,795	1,795	1,795
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	248591	278839	287799
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	5000	10100
= Vederl. inkl. volumframregninger	248591	283839	297899

19 Melk og storfeslakt, 22 årskyr.	Vestlandet 66 bruk		
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1612168	1675897	1702393
- Kostnader i alt	1174094	1196175	1218239
= Driftsoverskudd	438074	479722	484154
+ Leid arbeid	102729	104578	107146
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	40810	35139	28557
- Jordbr. andel av kår	3601	3677	3769
= Vederl. arb. og egenkap.	496392	545484	558974
/ Antall årsverk	1,886	1,886	1,886
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	263249	289284	296438
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	5300	10700
= Vederl. inkl. volumframregninger	263249	294584	307138

20 Melk og storfeslakt, 28 årskyr.	Trøndelag 67 bruk		
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1945565	2035631	2069826
- Kostnader i alt	1435184	1462552	1489514
= Driftsoverskudd	510381	573079	580312
+ Leid arbeid	112780	114810	117630
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	75645	65134	52933
- Jordbr. andel av kår	6685	6827	6997
= Vederl. arb. og egenkap.	540831	615928	638012
/ Antall årsverk	2,025	2,025	2,025
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	267086	304172	315078
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	5400	10900
= Vederl. inkl. volumframregninger	267086	309572	325978

21 Melk og storfeslakt, 24 årskyr.	Nord-Norge		62 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1944677	2035833	2067250
- Kostnader i alt	1404961	1431523	1457630
= Driftsoverskudd	539716	604310	609620
+ Leid arbeid	142719	145288	148856
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	100027	86127	69994
- Jordbr. andel av kår	1217	1243	1274
= Vederl. arb. og egenkap.	581191	662228	687208
/ Antall årsverk	1,992	1,992	1,992
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	291782	332465	345006
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	5900	11900
= Vederl. inkl. volumframregninger	291782	338365	356906

22 Korn, <400 dekar korn (238 dekar korn).	Østlandet		57 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	387759	393198	393267
- Kostnader i alt	339264	345259	354125
= Driftsoverskudd	48495	47939	39142
+ Leid arbeid	1195	1217	1246
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	19503	16793	13647
- Jordbr. andel av kår	2753	2811	2882
= Vederl. arb. og egenkap.	27434	29552	23859
/ Antall årsverk	0,340	0,340	0,340
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	80727	86959	70207
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	900	1600
= Vederl. inkl. volumframregninger	80727	87859	71807

23 Korn, 20 største kornbrukene, 850 daa korn	Østlandet		20 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1472042	1492960	1492845
- Kostnader i alt	1089279	1106284	1136667
= Driftsoverskudd	382763	386676	356178
+ Leid arbeid	33508	34111	34949
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	39228	33777	27450
- Jordbr. andel av kår	3060	3125	3203
= Vederl. arb. og egenkap.	373983	383885	360474
/ Antall årsverk	0,769	0,769	0,769
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	486257	499132	468692
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	5600	9700
= Vederl. inkl. volumframregninger	486257	504732	478392

24 Korn og korn/svin, 327 daa korn+25 avlssvin.	Tr.lag		27 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1502751	1599169	1590985
- Kostnader i alt	1231908	1257227	1280525
= Driftsoverskudd	270843	341942	310460
+ Leid arbeid	54911	55899	57272
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	56686	48809	39666
- Jordbr. andel av kår	6781	6925	7098
= Vederl. arb. og egenkap.	262287	342107	320968
/ Antall årsverk	0,995	0,995	0,995
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	263573	343784	322541
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	8900	17700
= Vederl. inkl. volumframregninger	263573	352684	340241

25 Sau, 132 vinterfôra sauer.	Vestlandet		25 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	549767	563380	557086
- Kostnader i alt	388470	396098	404272
= Driftsoverskudd	161297	167282	152814
+ Leid arbeid	47307	48159	49341
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	14919	12846	10440
- Jordbr. andel av kår	2384	2434	2495
= Vederl. arb. og egenkap.	191301	200161	189220
/ Antall årsverk	1,171	1,171	1,171
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	163327	170892	161551
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	2800	5700
= Vederl. inkl. volumframregninger	163327	173692	167251

26 Sau, 162 vinterfôra sauer.	Nord-Norge		21 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	869260	900786	891834
- Kostnader i alt	600361	610969	622414
= Driftsoverskudd	268899	289817	269420
+ Leid arbeid	85625	87166	89307
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	26829	23101	18774
- Jordbr. andel av kår	722	737	756
= Vederl. arb. og egenkap.	326973	353145	339197
/ Antall årsverk	1,234	1,234	1,234
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	265055	286271	274964
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	4500	9200
= Vederl. inkl. volumframregninger	265055	290771	284164

27 Sau, 25 største sauebrukene, 271 v.f.sauer.	Landet		25 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	1192275	1271236	1251810
- Kostnader i alt	848144	863697	880105
= Driftsoverskudd	344131	407539	371705
+ Leid arbeid	108603	110558	113273
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	39192	33746	27425
- Jordbr. andel av kår	5362	5476	5612
= Vederl. arb. og egenkap.	408180	478875	451941
/ Antall årsverk	1,634	1,634	1,634
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	249782	293043	276561
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	4200	8700
= Vederl. inkl. volumframregninger	249782	297243	285261

28 Samdrift melkeproduksjon, 51 årskyr.	Landet		30 bruk
	2014	2015	2016
Inntekter i alt	3821006	4046503	4115069
- Kostnader i alt	2793282	2849510	2902008
= Driftsoverskudd	1027724	1196993	1213061
+ Leid arbeid	150829	153544	157315
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	122145	105172	85471
- Jordbr. andel av kår	11043	11277	11559
= Vederl. arb. og egenkap.	1045365	1234088	1273346
/ Antall årsverk	2,774	2,774	2,774
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	376846	444879	459032
+ Volumframregninger fra regnskapsår	0	7600	15300
= Vederl. inkl. volumframregninger	376846	452479	474332

I tabellene som følger er nivå og utvikling på tilskuddsdelen av de totale inntektene på hvert referansebruk presentert. Tabell 36 og 37 viser sum tilskudd per bruk, mens tabell 38 og 39 viser det samme per årsvverk. Det totale tilskuddsnivået er vist i den første kolonnen, dvs. for basisåret (regnskapsåret). For de senere årene er endringene vist.

Tabell 36. Endring i sum tilskudd, kroner per bruk

	Sum tilskudd 2014	Endring 2014-2015	Endring 2014-2016	Endring 2015- 2016
1 Melk og storfeslakt. 25 årskyr, landet	600 636	-370	-2 265	-1 895
2 Korn. 383 dekar korn, landet	176 042	-3 840	-4 583	-743
3 Sau. 153 vinterfôra sauer, landet	429 610	18 934	18 200	-734
4 Melkeproduksjon geit. 120 årsg., landet	813 942	12 157	16 373	4 216
5 Svin/korn.48 avlss.+367 daa korn, landet	289 781	-2 133	-12 462	-10 329
6 Egg/pl.prod.6739 høn.+257 daa k. landet	325 343	-2 448	-3 111	-663
7 Potet/korn.135 daa p.+ 440 daa k., landet	233 884	-7 116	-8 191	-1 075
8 Storfeslakt/ammeku. 31 ammekyr, landet	586 635	20 551	18 590	-1 961
9 Frukt og bær. 51 dekar frukt/bær, landet	283 960	2 055	2 952	897
10 Fjærfekjøtt/pl.prod. 107911 fj.slakt, landet	154 890	-2 300	-2 090	210

Tabell 37. Endring i sum tilskudd, kroner per bruk

	Sum tilskudd 2014	Endring 2014-2015	Endring 2014-2016	Endring 2015- 2016
11 Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr	615 885	14 292	11 870	-2 422
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 14 årskyr	477 378	-5 502	-6 646	-1 145
13 Melk (de 1/3 største brukene). 40 årskyr	720 220	26 083	23 900	-2 183
14 Melk (de 25 største brukene). 55 årskyr	876 766	57 211	54 761	-2 451
15 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Østl.fl.b.	657 738	1 213	-714	-1 928
16 Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Østl.a.b	617 216	8 618	6 759	-1 859
17 Melk og storfeslakt. 35 årskyr, Jæren	456 409	1 060	-1 153	-2 213
18 Melk og storfeslakt. 21 årskyr, A/R.a.b	516 648	4 356	2 754	-1 602
19 Melk og storfeslakt. 22 årskyr, Vestl.	544 700	-446	-2 216	-1 770
20 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Tr.lag	578 348	7 793	6 221	-1 571
21 Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Nord-N	749 634	19 935	19 877	-58
22 Korn. <400 dekar korn (238), Østlandet	107 752	-728	-1 265	-537
23 Korn (20 største brukene). 850 daa Østl.	376 227	-3 255	-4 720	-1 465
24 Korn/svin. 327 daa k.+25 avlssv., Tr.lag	231 005	-9 977	-17 253	-7 275
25 Sau. 132 vinterfôra sauer, Vestlandet	353 902	10 668	10 196	-472
26 Sau. 162 vinterfôra sauer, Nord-Norge	531 348	24 589	24 886	296
27 Sau (de 25 største). 271 vinterfôra sauer	632 397	68 280	64 996	-3 284
28 Samdrift melkeproduksjon. 51 årskyr	928 822	53 200	51 022	-2 178

Tabell 38. Endring i sum tilskudd, kroner per årsverk

	Sum tilskudd 2014	Endring 2014-2015	Endring 2014-2016	Endring 2015- 2016
1 Melk og storfeslakt. 25 årskyr, landet	308 512	-190	-1 163	-973
2 Korn. 383 dekar korn, landet	401 977	-8 769	-10 466	-1 697
3 Sau. 153 vinterföra sauer, landet	345 825	15 241	14 650	-591
4 Melkeproduksjon geit. 120 årsg., landet	492 368	7 354	9 904	2 550
5 Svin/korn.48 avlss.+367 daa korn, landet	185 383	-1 364	-7 972	-6 608
6 Egg/pl.prod.6739 høn.+257 daa k. landet	242 528	-1 825	-2 319	-495
7 Potet/korn.135 daa p.+ 440 daa k., landet	139 244	-4 237	-4 877	-640
8 Storfeslakt/ammeku. 31 ammekyr, landet	482 112	16 889	15 278	-1 611
9 Frukt og bær. 51 dekar frukt/bær, landet	152 033	1 101	1 581	480
10 Fjølfekjøtt/pl.prod. 107911 fj.slakt, landet	147 153	-2 185	-1 985	200

Tabell 39. Endring i sum tilskudd, kroner per årsverk

	Sum tilskudd 2014	Endring 2014-2015	Endring 2014-2016	Endring 2015- 2016
11 Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr	316 168	7 337	6 093	-1 243
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 14 årskyr	285 036	-3 285	-3 968	-683
13 Melk (de 1/3 største brukene). 40 årskyr	327 615	11 865	10 872	-993
14 Melk (de 25 største brukene). 55 årskyr	363 350	23 710	22 694	-1 016
15 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Østl.fl.b.	316 517	584	-344	-928
16 Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Østl.a.b	316 060	4 413	3 461	-952
17 Melk og storfeslakt. 35 årskyr, Jæren	244 932	569	-619	-1 188
18 Melk og storfeslakt. 21 årskyr, A/R.a.b	287 894	2 427	1 534	-893
19 Melk og storfeslakt. 22 årskyr, Vestl.	288 868	-236	-1 175	-939
20 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Tr.lag	285 614	3 848	3 072	-776
21 Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Nord-N	376 347	10 008	9 979	-29
22 Korn. <400 dekar korn (238), Østlandet	317 069	-2 142	-3 721	-1 579
23 Korn (20 største brukene). 850 daa Østl.	489 175	-4 232	-6 136	-1 904
24 Korn/svin. 327 daa k.+25 avlssv., Tr.lag	232 137	-10 026	-17 337	-7 311
25 Sau. 132 vinterföra sauer, Vestlandet	302 151	9 108	8 705	-403
26 Sau. 162 vinterföra sauer, Nord-Norge	430 728	19 933	20 173	240
27 Sau (de 25 største). 271 vinterföra sauer	386 989	41 783	39 774	-2 009
28 Samdrift melkeproduksjon. 51 årskyr	334 833	19 178	18 393	-785

De to tabellene nedenfor viser antatt inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget for det enkelte referansebruk for årene 2014–2016.

Beregningen tar utgangspunkt i registrert jordbruksfradrag i 2014. Fradraget er regnet om til skattbar jordbruksinntekt i 2014. Skattbar jordbruksinntekt er justert til normalisert avlingsnivå i basisåret og så regnet fram forholdsvis etter endringene i driftsoverskuddet det enkelte år og reglene for beregning av jordbruksfradraget det enkelte år. Beregnet jordbruksfradrag er omregnet til verdi før skatt med skatteprosent 38,4 på alle bruk i 2014 og 2015 og med skatteprosent 38 i 2016 (jf. utredning nr. 1/2016 kapittel 1.9).

Tabell 40. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per bruk

			2014	2015	2016
1	Melk og storfeslakt. 25 årskyr	Landet	66 200	71 200	66 000
2	Korn. 383 dekar korn	Landet	33 000	32 800	28 600
3	Sau. 153 vinterfôra sauer	Landet	47 000	49 400	42 600
4	Melkeproduksjon geit. 120 årsgeiter	Landet	70 100	72 900	67 000
5	Svin og korn. 48 avlssvin + 367 dekar korn	Landet	61 400	72 900	66 800
6	Egg og planteprodukter. 6739 høner + 257 dekar korn	Landet	62 900	58 500	49 900
7	Poteter og korn. 135 dekar poteter + 440 dekar korn	Landet	61 500	62 600	57 900
8	Storfeslakt/ammeku. 31 ammekyr	Landet	47 800	50 400	45 100
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær	Landet	59 200	57 200	49 300
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter. 107 911 fjørfeslakt	Landet	57 500	43 100	38 700

Tabell 41. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kroner per bruk

			2014	2015	2016
11	Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr	Landet	64 800	70 100	64 300
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 14 årskyr	Landet	62 800	65 300	60 200
13	Melk (de 1/3 største brukene). 40 årskyr	Landet	67 300	72 900	67 100
14	Melk (de 25 største brukene). 55 årskyr	Landet	67 300	72 900	67 100
15	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Østlandets flatbygder	64 900	70 100	64 700
16	Melk og storfeslakt. 24 årskyr	Østlandets a. bygder	65 700	71 300	65 900
17	Melk og storfeslakt. 35 årskyr	Agder og Rog., Jæren	63 300	70 700	65 700
18	Melk og storfeslakt. 21 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	64 300	69 600	64 400
19	Melk og storfeslakt. 22 årskyr	Vestlandet	64 200	68 700	63 600
20	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Trøndelag	69 400	72 900	67 100
21	Melk og storfeslakt. 24 årskyr	Nord-Norge	67 700	72 900	67 100
22	Korn. <400 dekar korn (238 dekar korn)	Østlandet	19 200	19 000	14 300
23	Korn (20 største brukene). 850 daa korn	Østlandet	53 800	54 200	47 200
24	Korn og korn/svin. 327 daa + 25 avlssv.	Trøndelag	50 800	59 600	51 200
25	Sau. 132 vinterfôra sauer	Vestlandet	45 900	46 900	40 800
26	Sau. 162 vinterfôra sauer	Nord-Norge	51 000	53 600	47 000
27	Sau (de 25 største brukene). 271 v.f.sauer	Landet	63 900	72 500	62 200
28	Samdrift melkeproduksjon. 51 årskyr	Landet	125 700	143 500	133 600

I de to tabellene nedenfor er beregnet utslag av jordbruksfradraget på vederlag til arbeid og egenkapital vist per årsverk.

**Tabell 42. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget.
Kroner per årsverk**

			2014	2015	2016
1	Melk og storfeslakt. 25 årskyr	Landet	34 000	36 600	33 900
2	Korn. 383 dekar korn	Landet	75 400	74 800	65 300
3	Sau. 153 vinterfôra sauer	Landet	37 900	39 700	34 300
4	Melkeproduksjon geit. 120 årsgreiter	Landet	42 400	44 100	40 600
5	Svin og korn. 48 avlssvin + 367 dekar korn	Landet	39 300	46 700	42 700
6	Egg og planteprodukter. 6739 høner + 257 dekar korn	Landet	46 900	43 600	37 200
7	Poteter og korn. 135 dekar poteter + 440 dekar korn	Landet	36 600	37 200	34 500
8	Storfeslakt/ammeku. 31 ammekyr	Landet	39 300	41 400	37 100
9	Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær	Landet	31 700	30 600	26 400
10	Fjorfekjøtt og planteprodukter. 107 911 fjorfeslakt	Landet	54 600	40 900	36 700

**Tabell 43. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget.
Kroner per årsverk**

			2014	2015	2016
11	Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr	Landet	33 300	36 000	33 000
12	Melk (de 1/3 minste brukene). 14 årskyr	Landet	37 500	39 000	35 900
13	Melk (de 1/3 største brukene). 40 årskyr	Landet	30 600	33 200	30 500
14	Melk (de 25 største brukene). 55 årskyr	Landet	27 900	30 200	27 800
15	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Østlandets flatbygder	31 200	33 700	31 100
16	Melk og storfeslakt. 24 årskyr	Østlandets a. bygder	33 600	36 500	33 700
17	Melk og storfeslakt. 35 årskyr	Agder og Rog., Jæren	34 000	37 900	35 200
18	Melk og storfeslakt. 21 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	35 800	38 800	35 900
19	Melk og storfeslakt. 22 årskyr	Vestlandet	34 000	36 400	33 700
20	Melk og storfeslakt. 28 årskyr	Trøndelag	34 300	36 000	33 100
21	Melk og storfeslakt. 24 årskyr	Nord-Norge	34 000	36 600	33 700
22	Korn. <400 dekar korn (238 dekar korn)	Østlandet	56 500	55 900	42 000
23	Korn (20 største brukene). 850 daa korn	Østlandet	70 000	70 500	61 300
24	Korn og korn/svin. 327 daa + 25 avlssv.	Trøndelag	51 000	59 900	51 500
25	Sau. 132 vinterfôra sauer	Vestlandet	39 100	40 100	34 800
26	Sau. 162 vinterfôra sauer	Nord-Norge	41 300	43 500	38 100
27	Sau (de 25 største brukene).271 v.f.sauer	Landet	39 100	44 400	38 100
28	Samdrift melkeproduksjon. 51 årskyr	Landet	45 300	51 700	48 200

Tabellene nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk inklusive beregnet utslag av jordbruksfradraget for de enkelte referansebruk.

Tabell 44. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2014

	Årsverk	2014	2015	2016
1 Melk og storfeslakt. 25 årskyr, landet	1,947	310 200	349 800	362 600
2 Korn. 383 dekar korn, landet	0,438	321 100	326 600	297 800
3 Sau. 153 vinterfôra sauer, landet	1,242	230 100	251 300	237 200
4 Melkeproduksjon geit. 120 årsgeiter, landet	1,653	344 700	373 100	382 300
5 Svin/korn. 48 avlssvin + 367 dekar korn, landet	1,563	340 600	486 800	468 000
6 Egg/planteprod. 6739 høner + 257 dekar korn, landet	1,341	451 700	436 200	420 500
7 Potet/korn. 135 dekar poteter + 440 daa korn, landet	1,680	407 700	426 500	436 600
8 Storfeslakt/ammeku. 31 ammekyr, landet	1,217	243 300	273 900	275 100
9 Frukt og bær. 51 dekar frukt og bær, landet	1,868	391 900	388 100	372 300
10 Fjørfe kjøtt/planteprod. 107 911 fjørfe slakt, landet	1,053	559 300	384 300	402 400

Tabell 45. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2014

	Årsverk	2014	2015	2016
11 Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr, landet	1,948	319 300	358 300	367 300
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 14 årskyr, landet	1,675	285 800	306 300	312 300
13 Melk (de 1/3 største brukene). 40 årskyr, landet	2,198	298 500	366 200	386 900
14 Melk (de 25 største brukene). 55 årskyr, landet	2,413	332 800	426 200	453 800
15 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Østlandets flatbygder	2,078	356 700	399 300	413 300
16 Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Østl. andre bygder	1,953	320 600	361 400	372 200
17 Melk og storfeslakt. 35 årskyr, Agder/Rogal. Jæren	1,863	277 600	338 700	359 600
18 Melk og storfeslakt. 21 årskyr, Ag./Ro. andre bygder	1,795	284 400	322 600	333 800
19 Melk og storfeslakt. 22 årskyr, Vestlandet	1,886	297 300	331 000	340 900
20 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Trøndelag	2,025	301 300	345 600	359 100
21 Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Nord-Norge	1,992	325 800	375 000	390 600
22 Korn. <400 dekar korn (238 dekar korn), Østlandet	0,340	137 300	143 700	113 800
23 Korn (de 20 største brukene). 850 daa korn, Østlandet	0,769	556 200	575 200	539 700
24 Korn/svin. 327 dekar korn + 25 avlssvin, Trøndelag	0,995	314 600	412 500	391 700
25 Sau. 132 vinterfôra sauer, Vestlandet	1,171	202 500	213 700	202 100
26 Sau. 162 vinterfôra sauer, Nord-Norge	1,234	306 400	334 200	322 200
27 Sau (de 25 største). 271 vinterfôra sauer, landet	1,634	288 900	341 600	323 300
28 Samdrift melkeproduksjon. 51 årskyr, landet	2,774	422 200	504 200	522 500

Tabell 46. Endring i vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2014

	Kroner pr årsverk 2014	Endring 2014-2015	Endring 2015- 2016	Endring 2014-2016
1 Melk og storfeslakt. 25 årskyr, landet	310 200	39 600	12 800	52 400
2 Korn. 383 dekar korn, landet	321 100	5 500	-28 800	-23 300
3 Sau. 153 vinterføra sauer, landet	230 100	21 200	-14 100	7 100
4 Melkeproduksjon geit. 120 årsg., landet	344 700	28 400	9 200	37 600
5 Svin/korn.48 avlss.+367 daa korn, landet	340 600	146 200	-18 800	127 400
6 Egg/pl.prod.6739 høn.+257 daa k. landet	451 700	-15 500	-15 700	-31 200
7 Potet/korn.135 daa p.+ 440 daa k., landet	407 700	18 800	10 100	28 900
8 Storfeslakt/ammeku. 31 ammekyr, landet	243 300	30 600	1 200	31 800
9 Frukt og bær. 51 dekar frukt/bær, landet	391 900	-3 800	-15 800	-19 600
10 Fjærfekjøtt/pl.prod. 107911 fj.slakt, landet	559 300	-175 000	18 100	-156 900

Tabell 47. Endring i vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2014

	Kroner pr årsverk 2014	Endring 2014-2015	Endring 2015- 2016	Endring 2014-2016
11 Økologisk melk og storfeslakt. 23 årskyr	319 300	39 000	9 000	48 000
12 Melk (de 1/3 minste brukene). 14 årskyr	285 800	20 500	6 000	26 500
13 Melk (de 1/3 største brukene). 40 årskyr	298 500	67 700	20 700	88 400
14 Melk (de 25 største brukene). 55 årskyr	332 800	93 400	27 600	121 000
15 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Østl.fl.b.	356 700	42 600	14 000	56 600
16 Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Østl.a.b	320 600	40 800	10 800	51 600
17 Melk og storfeslakt. 35 årskyr, Jæren	277 600	61 100	20 900	82 000
18 Melk og storfeslakt. 21 årskyr, A/R.a.b	284 400	38 200	11 200	49 400
19 Melk og storfeslakt. 22 årskyr, Vestl.	297 300	33 700	9 900	43 600
20 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Tr.lag	301 300	44 300	13 500	57 800
21 Melk og storfeslakt. 24 årskyr, Nord-N	325 800	49 200	15 600	64 800
22 Korn. <400 dekar korn (238), Østlandet	137 300	6 400	-29 900	-23 500
23 Korn (20 største brukene). 850 daa Østl.	556 200	19 000	-35 500	-16 500
24 Korn/svin. 327 daa k.+25 avlssv., Tr.lag	314 600	97 900	-20 800	77 100
25 Sau. 132 vinterføra sauer, Vestlandet	202 500	11 200	-11 600	-400
26 Sau. 162 vinterføra sauer, Nord-Norge	306 400	27 800	-12 000	15 800
27 Sau (de 25 største). 271 vinterføra sauer	288 900	52 700	-18 300	34 400
28 Samdrift melkeproduksjon. 51 årskyr	422 200	82 000	18 300	100 300

Utslaget av jordbruksfradraget er ikke regnet inn i resultatene som er presentert ellers i denne utredningen.

9.2 Økologisk melkeproduksjon

I driftsgranskingsmaterialet for 2014 er det 29 økologiske melkeproduksjonsbruk. Ett av disse brukene har levert data til NILF på annen måte enn til de ordinære driftsgranskingsene. Det er derfor 28 Debio-godkjente melkeproduksjonsbruk som inngår i årets referansebruk 11 med økologisk melk og storfeslakt. Presentasjonen i tabell 48 nedenfor omfatter kun regnskapsåret 2014 (basisåret).

Årets driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon ligger i fylkene Østfold, Akershus, Hedmark, Vestfold, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nordland.

Referansebruk 11 har 22,8 årskyr, 30,7 andre storfe og bare et lite innslag av andre husdyr. Jordbruksarealet i alt er på 400 dekar, herav 347 dekar eng/beite og 41 dekar korn/erter/oljefrø. Referansebruket leverer ca. 139 300 liter melk og 3 100 kg storfekjøtt. Oppnådd melkepris (uten tilskudd) er 5,39 kroner per liter, som er 41 øre høyere enn for eksempel på referansebruk 1. For ku- og storfekjøtt er oppnådd pris (uten tilskudd) henholdsvis 1,77 kroner høyere og 3,85 kroner lavere per kg enn på referansebruk 1.

I tabell 48 nedenfor vises det økonomiske resultatet for gruppen av driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon, referansebruk 11, i regnskapsåret 2014 og de tilsvarende resultatene for referansebruk 1. Av tabellen går det fram at de ulike inntekts- og kostnadspostene er noe forskjellig mellom de to gruppene av bruk. Arbeidsforbruket på de økologiske melkeproduksjonsbrukene er i gjennomsnitt 3594 timer mens det er 3592 timer på referansebruk 1 som i årets beregninger har 25,1 årskyr (og til sammenligning 3603 timer på referansebruk 16 med 23,5 årskyr og 3479 timer på referansebruk 19 med 22,1 årskyr).

Tabell 48. Resultatregning for 28 driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon og referansebruk 1, regnskapsåret 2014. Kroner

	Økologisk melkeproduksjon	Referansebruk 1
Antall årskyr	22,8	25,1
Jordbruksareal i alt, dekar	400	373
Sum inntekter før tilskudd	1 047 200	1 265 500
Pristilskudd	42 000	111 200
Produksjonsuavhengige tilskudd	573 900	489 400
+ Tilskudd i alt	615 900	600 600
= Inntekter i alt	1 663 100	1 866 100
Variable kostnader	454 700	633 400
Faste kostnader	580 000	567 100
Avskrivninger	192 700	188 300
- Kostnader i alt	1 227 400	1 388 800
= Driftsoverskudd	435 700	477 300
+ Leid arbeid	179 800	136 100
- Jordbrukets andel av gjeldsrenter	56 500	71 600
- Jordbrukets andel av kar	1 900	4 000
= Vederlag til arb. og egenkapital	557 100	537 800
/ Antall arsverk	1,948	1,947
= Vederlag til arbeid og egenkapital per arsverk	286 000	276 200

9.3 Samdrifter i melkeproduksjon

For regnskapsåret 2014 er det samlet inn 30 skatteregnskap fra samdrifter med minst to aktive deltakere og som ikke hadde annen vesentlig produksjon enn melk og tilhørende kjøttproduksjon på storfe.

Skatteregnskapene for samdriftene er omarbeidet til driftsregnskap etter de samme prinsippene som blir brukt for de regnskapene som inngår i de ordinære driftsgranskingene for jord- og skogbruk. Utvalget av samdrifter er tilfeldig og basert på lister som er trukket fra tilskuddsregisteret til Statens landbruksforvaltning.

Resultatet for samdriftene er presentert i tabellen under. Regnskapet for samdriften er slått sammen med regnskapet til hver av deltakerne i samdriften slik at tallene viser resultatet for hele virksomheten. All jordbruksvirksomhet på de aktuelle eiendommene inngår, slik at både samdriften og deltakernes egen jordbruksvirksomhet er tatt med. Resultatmålene for den enkelte samdrift blir da samlet for samdriften og deltakerne.

I tabellen nedenfor er samdriftene sammenlignet med en gruppe i driftsgranskingene bestående av 39 store melkeproduksjonsbruk som er drevet av enkeltbrukere, det vil si enkeltbruk som har driftsformen produksjon av melk og storfeslakt.³ Driftsomfanget på disse har vært 50,5 årskyr, nesten det samme som i samdriftene. Omfanget av husdyrholdet har da vært såpass likt at dette skulle være en god sammenligningsgruppe. Det viser seg at samdriftene har hatt en god del større areal enn de store melkebrukene, 746 dekar mot 638 dekar. De store melkebrukene har tatt litt større avlinger enn samdriftene, 424 FEm per dekar mot 367 FEm per dekar for samdriftene. Vi tror at noe av dette skyldes plasseringen til de store melkebrukene. De fleste av disse ligger på flatbygdene, mens samdriftene er mer spredd over hele landet og har noe dårligere naturgitte forhold.

Samlede eiendeler i jordbruket hos samdriftene var per 31. desember 2014 verdt 7,4 millioner kroner. På det samme tidspunktet var verdien av jordbrukseiendelene på de store melkebrukene nesten 9,3 millioner kroner.

Samdriftene har hatt litt mindre melkekvote enn de store melkebrukene. De store melkebrukene har utnyttet melkekvoten litt dårligere, med 94 prosent fyllingsgrad. Hos samdriftene ble 96 prosent av kvoten oppfylt. Samdriftene har produsert noe mer kjøtt enn de store melkebrukene, 270 kg kontra 222 kg per årsku. Samlet inntekt fra husdyrholdet har vært 2 738 000 kroner hos samdriftene og 2 484 100 kroner hos de store melkebrukene.

Arbeidseffektiviteten ser ut til å ha vært litt større på de store melkebrukene enn i samdriftene. Antall arbeidstimer per årsku har vært 87 på de store melkebrukene mot 101 timer i samdriftene. Dette kan delvis skyldes hvordan en del av samdriftene er organisert, med melkekyr i ett fjøs og ungdyr i et annet. Ofte kan også de enkelte fjøsene og arealet ligge langt fra hverandre, noe som gir flere arbeidstimer for samdriftene.

Utbetalte tilskudd har vært større hos samdriftene enn hos de store melkebrukene, henholdsvis 935 300 kroner mot 813 600 kroner. En stor del av forskjellen skyldes at mange av samdriftene ligger i soner med høyere satser for tilskudd enn det som er tilfelle for de store melkebrukene. Samtidig har samdriftene større areal. Dette har slått ut i høyere utbetalinger av areal- og kulturlandskapstilskudd. Noe av forskjellene i tilskudd skyldes også at samdriftene er jevnt fordelt i regionene, men de store melkebrukene er mer konsentrert i soner uten distriktstilskudd.

³ Driftsgranskingene er utvidet til å omfatte en egen gruppe med samdriftsbruk der minst to deltakere deltar aktivt i driften. I tillegg er det også med noen samdrifter med bare én aktiv deltaker i den vanlig driftsgranskingen. Disse er da klassifisert som enkeltbruk og inngår ikke i gruppen samdrifter. De fleste av disse samdriftene (med bare én aktiv deltaker) inngår imidlertid i sammenligningsgruppen store melkebruk. Det er således noen samdriftsbruk med i sammenligningsgruppen. Det er mulig at dette bidrar til å undervurdere forskjellen mellom samdrifter og andre melkebruk.

Sum produksjonsinntekter har vært 3 813 100 kroner hos samdriftene. Tilsvarende sum hos de store melkebrukene har vært 3 414 100 kroner.

De variable kostnadene har vært høyere hos samdriftene. Dette skyldes i stor grad større kjøttproduksjon. Innkjøp av handelsgjødsel og kalk har også kommet opp i større beløp hos samdriftene, og det samme gjelder utgifter til innkjøp av dyr. Sum faste kostnader for de store melkebrukene har vært 1 010 500 kroner, mot 1 006 700 kroner for samdriftene. De store melkebrukene har hatt større kostnader til maskinleie, leasing, jordleie og kvoteleie enn samdriftene, 278 600 kroner mot 253 800 kroner. Samdriftene har hatt større kostnader til vedlikehold og til drivstoff. Kostnadene til leid arbeid har vært mindre hos samdriftene. Dette skyldes at brukere i samdrift i mange tilfeller avløser hverandre eller arbeider i turnus slik at behovet for ekstern avløser blir mindre. Med hensyn til avskrivninger har samdriftene økt noe sammenlignet med tilsvarende gruppe i 2013, fra 333 400 kroner i fjor til 369 000 kroner for 2014 i år. De store melkebrukene har hatt en økning fra 332 900 kroner for 2013 i fjor til 424 700 kroner for 2014 i år.

Driftsoverskuddet fra jordbruket hos samdriftene ble på 1 031 900 kroner, mot 710 700 kroner hos de store melkebrukene. Vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk ble 378 000 kroner for samdriftene og 278 900 kroner for de store melkebrukene.

Egenkapitalprosenten har vært 53 hos samdriftene og 37 hos de store melkebrukene.

Tabell 49. Samdrifter i melkeproduksjonen sammenlignet med store melkebruk

	Samdrifter 2014	Store melkebruk 2014
Antall bruk	30	39
Jordbruksareal, dekar	746	638
Herav leid areal, dekar	321	328
Eiendeler i jordbruket per 31.12., kroner	7 411 000	9 268 200
Antall arskyr	50,6	50,5
Melk per arsku, kg	7 891	7 896
Kjøtt per arsku, kg	270	222
Omsatt melk, liter	364 846	364 018
Melkekvote, liter	381 018	385 479
Melkepris, kroner per liter	4,99	4,95
Pris pa kukjøtt, kroner per kg	44,89	44,69
Pris pa annet storfekjøtt, kroner per kg	50,66	49,45
Arbeidsinnsats i alt (jordbruket), timer	5 118	4 416
Arsverk	2,8	2,4
Timer per arsku	101	87
Produksjonsinntekter, kroner		
Melk	1 822 200	1 801 000
Kukjøtt	319 300	290 800
Annet storfekjøtt	417 600	287 800
Livdyr	66 200	80 600
Inntekter fra husdyrprodukter i alt	2 738 000	2 484 100
Inntekter fra planteprodukter i alt	107 500	59 700
Tilskudd	935 300	813 600
Andre inntekter	38 800	60 300
Bunnfradrag	-6 500	-3 500
Sum produksjonsinntekter	3 813 100	3 414 100
Variable kostnader, kroner		
Sakorn, annet safrø og planter	33 400	25 900
Handelsgjødsel og kalk	135 800	108 500
Kraftfor	818 700	773 400
Annet for	78 900	76 400
Konserveringsmiddel	19 700	18 300
Kjøp av dyr	122 000	64 300
Andre variable kostnader	197 000	201 500
Sum variable kostnader	1 405 500	1 268 100
Faste kostnader, kroner		
Leid arbeid	150 800	189 600
Drivstoff	77 100	74 600
Vedlikehold	264 600	250 400
Maskinleie, leasing, jord- og kvoteleie	253 800	278 600
Andre faste kostnader	260 300	217 300
Sum faste kostnader	1 006 700	1 010 500
Avskrivninger i alt, kroner	369 000	424 700
Driftsoverskudd, kroner	1 031 900	710 700
Familiens arbeidsfortjeneste, kroner	811 000	437 000
Lønnsevne i alt, kroner	961 800	626 600
Lønnsevne, kroner per time	187,93	141,91
Familiens arbeidsfortjeneste per arsverk, kroner	351 600	231 700
Vederlag til arbeid og egenkapital, kroner	1 048 700	667 600
Vederlag til arbeid og egenkapital per arsverk, kroner	378 000	278 900
Egenkapitalprosent	53	37

9.4 Analyse av kombinerte produksjoner

Noen referansebruk kombinerer flere driftsgrener. Dette gjelder blant annet referansebrukene 5-7 som er svin kombinert med korn, egg kombinert med planteprodukter og poteter kombinert med korn. Ideelt sett hadde det vært ønskelig med driftsgreanalyser av de kombinerte produksjonene slik at utslagene for hver produksjonsgren kunne studeres. Materialet gir ikke anledning til det, og spesielt på kostnadssiden er det krevende å splitte kostnader blant annet til leid arbeid, administrasjon, drivstoff, elektrisk kraft og alle kapitalkostnadene inklusive gjeld og renter på lånt kapital. Arbeidsforbruket er heller ikke fordelt på driftsgrener på det enkelte deltakerbruket. Fordeling av slike fellesposter krever stor grad av skjønn, som igjen øker usikkerheten i resultatene.

BFJ har gjort en slags driftsgreinanalyse for referansebrukene 5-7, men understreker at fordelingsforutsetningene er usikre. For noen poster, blant annet arbeidsforbruk, er fordelingen til korn gjort med bakgrunn i resultater fra referansebruk 2 som er et kornbruk.

Driftsgreinresultatene for regnskapsåret 2014 for referansebruk 5-7 er vist i tabellene 50 – 52. I tabellene avviker de to nederste linjene litt fra tabellhodet. Arbeidsforbruket er angitt i årsverk (ikke 1000 kroner) og vederlaget per årsverk i prosent angir driftsgreinens vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i prosent av resultatet for referansebruket samlet.

Tabell 50. Hovedposter fordelt på to driftsgreiner på referansebruk 5 for regnskapsåret 2014. 1000 kroner og prosent

	Svin		Korn	
	1000 kr	%	1000 kr	%
Sum inntekter før tilskudd	2 187	82	473	18
Tilskudd i alt	116	40	173	60
Inntekter i alt	2 303	78	646	22
Variable kostnader	1 384	91	141	9
Faste kostnader før avskrivninger	400	60	262	40
Kostnader i alt	1 917	78	527	22
Driftsoverskudd	387	76	119	24
Vederlag til arbeid og egenkapital	390	80	99	20
Arbeidsforbruk, årsverk	1,15	74	0,41	26
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	339	108	133	43

Tabell 51. Hovedposter fordelt på to driftsgreiner på referansebruk 6 for regnskapsåret 2014. 1000 kroner og prosent

	Egg (og husdyr)		Planteproduksjon	
	1000 kr	%	1000 kr	%
Sum inntekter før tilskudd	2 237	85	392	15
Tilskudd i alt	188	58	138	42
Inntekter i alt	2 424	82	530	18
Variable kostnader	1 445	94	97	6
Faste kostnader før avskrivninger	356	65	193	35
Kostnader i alt	2 001	83	403	17
Driftsoverskudd	423	77	127	23
Vederlag til arbeid og egenkapital	446	80	110	20
Arbeidsforbruk, årsverk	1,03	77	0,31	23
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	431	104	358	86

Referansebruket har litt ulike sideproduksjoner. Det er et 5 sauer og 4 storfe som her er regnet sammen med eggproduksjon. I planteproduksjonen inngår litt poteter og noe eng og beite.

Tabell 52. Hovedposter fordelt på to driftsgreiner på referansebruk 7 for regnskapsåret 2014. 1000 kroner og prosent

	Poteter og annet		Korn	
	1000 kr	%	1000 kr	%
Sum inntekter før tilskudd	1 201	67	594	33
Tilskudd i alt	78	33	156	67
Inntekter i alt	1 279	63	750	37
Variable kostnader	267	56	207	44
Faste kostnader før avskrivninger	438	62	274	38
Kostnader i alt	798	57	610	43
Driftsoverskudd	482	78	140	22
Vederlag til arbeid og egenkapital	555	81	128	19
Arbeidsforbruk, årsverk	1,22	73	0,46	27
Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	454	112	280	69

Referansebruket har ingen husdyrinntekter. Poteter utgjør 55 prosent av planteproduksjonsinntektene, mens korn utgjør 33 prosent. Frukt, bær og grønnsaker utgjør 12 prosent av planteproduksjonsinntektene og grovfôrsalg er ubetydelig. Arbeidsforbruket i kornproduksjonen vil med 2,0 timer per dekar (som for det litt mindre referansebruk 2) utgjøre 27 prosent av arbeidsforbruket. Arbeidsforbruket til grønnsaker, frukt og bær vil trolig ligne mest på arbeidsforbruket i potetproduksjonen. Arbeidsforbruket for de 176 dekarne til poteter og annet enn korn blir 12,6 timer per dekar.

For alle disse tre kombinerte referansebrukene er det den førstnevnte driftsgreinen (henholdsvis svin, egg og poteter) som dominerer ved at den bidrar med størstedelen av inntektene, kostnadene, driftsoverskuddet og størstedelen av arbeidsinnsatsen. I resultatmålet «Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk» vurderes resultatet ut fra arbeidsinnsatsen og også her kommer hovedproduksjonen best ut og gir noe mer vederlag per innsatt time enn den andre driftsgreinen dominert av korn.

9.5 Sammenligning av resultatene i referansebruks-systemet med resultatene fra normaliserte regnskaper

I dette kapitlet er det foretatt en sammenligning av resultatene i referansebruksberegningene inkludert volumframregninger fra regnskapsåret 2014 med resultatene fra totalkalkylens normaliserte regnskaper. Resultatene fra referansebrukene er beregninger utført på bruksnivå på grunnlag av bruk over et visst økonomisk driftsomfang, mens totalkalkylens normaliserte regnskaper er et sektorregnskap med aggregerte tall for hele det norske jordbruket fordelt ut på totalt antall årsverk. På en del områder vil det derfor være ulike beregningsprinsipper som er lagt til grunn i de to systemene. Totalkalkylen vil i større grad fange opp strukturelle endringer i jordbruket og utvalget av referansebruk er ikke representativt for totaljordbruket.

Noen flere årsaker til ulik utvikling i vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk fra 2014 til 2015 og fra 2015 til 2016 mellom de to beregningssystemene er forsøkt forklart nedenfor.

Til sammenligningen har en beregnet et grovt gjennomsnitt av vederlaget til arbeid og egenkapital på referansebrukene i 2014. Dette er gjort ved å ta resultatet fra de første 10 referansebrukene og vekte dem etter antall driftsgranskingsbruk som inngår og antall årsverk. Tabellen under viser at inntektsnivået da er ca. 900 kroner per årsverk høyere i referansebruksberegningene. I fjorårets beregninger var inntektsnivået ca. 3 100 kroner per årsverk lavere i referansebruksberegningene enn i normaliserte regnskaper. En av årsakene til dette nivåskiftet er ulik periodisering av etterbetalinger i melkeprisen (jf. underkapittel 6.3).

For framregningsårene har en i tabellen vist hvilket intervall utviklingen av vederlaget per årsverk varierer innenfor på enkeltbruksnivå (volumframregninger fra regnskapsåret 2014 inkludert).

Normaliserte regnskaper og beregnet referansebruksinntekt inkludert volumframregninger fra regnskapsåret 2014 viser følgende utvikling med hensyn til resultat og årlig endring i vederlaget til arbeid og egenkapital i kroner per årsverk.

Tabell 53. Vederlag til arbeid og egenkapital i kroner per årsverk⁴

	Normaliserte regnskaper		Referansebruksberegningene inkl. volumframregninger	
	Kr/årsv	Endring	Kr/årsv	Intervall for endring
2014	273 600		274 500	
2015	313 700	+ 40 100		fra minus 161 200 til pluss 138 800
2016	319 100	+ 5 400		fra minus 26 300 til pluss 30 000

Tabellen viser at inntektsutviklingen er noe forskjellig i de to beregningssystemene og at inntektsutviklingen dessuten varierer betydelig mellom ulike referansebruk.

Sammenlignet med utviklingen av et grovt gjennomsnitt av referansebrukene inkludert volumframregninger fra regnskapsåret 2014, men med samme vektning i framregningsårene, finner vi at referansebrukene har en gjennomsnittlig inntektsøkning per årsverk fra 2014 til 2015 og at det også er en økning i normaliserte regnskaper. Differansen i inntektsutviklingen mellom de to beregningssystemene er omtrent 9 600 kroner større økning i normaliserte regnskaper. Fra 2015 til 2016 er det en gjennomsnittlig inntektsøkning både i referansebruksberegningene og i normaliserte regnskaper. Differansen i inntektsutviklingen er omtrent 1 700 kroner mindre økning i normaliserte regnskaper. Ser en på nivået ligger altså

⁴ Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn.

referansebrukene 900 kroner over normaliserte regnskaper i 2014 og om lag 7 000 kroner under normaliserte regnskaper i 2016.

Noen forskjeller som kan bidra til å forklare litt nærmere både ulik utvikling og ulikt nivå er:

- Framregning av melkepris avviker fra totalkalkylen. Dette handler om ulik periodisering av etterbetalinger og er nærmere omtalt i underkapittel 6.3. Forskjellen fra 2014 til 2015 er 1 øre per liter melk lavere prisøkning i totalkalkylen som tilsvarer 300 kroner per årsverk. Forskjellen fra 2015 til 2016 er 36 øre per liter melk mindre prisøkning i totalkalkylen som tilsvarer 12 200 kroner per årsverk.
- Kapitalslitet bygger på prinsippet om historisk kost i driftsgranskingene og prisnivåjustering i normaliserte regnskaper. Dette gir lavere kapitalslit i driftsgranskingene (og referansebrukene) enn i normaliserte regnskaper.
- Forskjell i utviklingen i nominell rente og realrente. «Effekt av finansiering» (prisstigningsgevinst på den lånte delen av kapitalen) reduserer realrentekostnaden i normaliserte regnskaper. I årets beregning gir dette fra 2014 til 2015 et positivt bidrag til utviklingen på 6 000 kroner per årsverk og på 1 800 kroner per årsverk fra 2015 til 2016 i normaliserte regnskaper. I referansebruksberegningene beregnes kapitalslitet etter historiske investeringskostnader slik at det ikke blir noen prisstigningsgevinst.
- Produktivitetendring/volumendring er regnet på ulik måte i de to beregningssystemene. I normaliserte regnskaper betyr nedgangen i samlet antall årsverk i jordbruket en økning i vederlaget på om lag 7 000 kroner per årsverk fra 2014 til 2015 og om lag 6 000 kroner per årsverk fra 2015 til 2016. Gjennomsnittlig volumframregning på referansebrukene viser en økning på om lag 5 600 kroner fra 2014 til 2015 og om lag 5 700 kroner fra 2015 til 2016. (Volumframregningene på referansebrukene er beskrevet i kapittel 5.) Totalkalkylen fanger umiddelbart opp strukturelle endringer i jordbruket slik som nedgang i arbeidsforbruk, mens måten volumframregningene gjøres på referansebrukene, gjør at skift i utviklingstrender først blir fanget opp etter flere år.
- Alle jordbrukets produksjoner inngår i totalkalkylens normaliserte regnskaper, men en del av disse inngår ikke i referansebrukene. Dette er blant annet pelsdyr, grønnsaker og blomster. Disse produksjonene kan ha et annet nivå og en annen utvikling for vederlag til arbeid og egenkapital enn øvrige produksjoner.
- I referansebrukene føres kostnader og eventuelt inntekter ved jordleie slik de fremgår av driftsregnskapet for enkeltbruk. I normaliserte regnskaper anses all jord å tilhøre sektoren.
- Normaliserte regnskaper har med poster som ikke inngår i referansebrukene. Tidligpensjonsordning er en slik post som bidrar til et høyere nivå i normaliserte regnskaper med til sammen omtrent 1 900 kroner per årsverk i 2014.
- Beregningssystemene har forskjellig prinsipp for føring av tilskudd. I referansebruksberegningene framregnes tilskudd med vedtatte satser, mens i normaliserte regnskaper er det bevilgningene (budsjettert beløp) som regnes inn for budsjettåret 2016.